

REKOPISY LITURGICZNE BIBLIOTEKI KAPITULNEJ
WE WROCŁAWIU

Biblioteki kościelne odegrały niewątpliwie bardzo ważną rolę w dziedzinie kulturalno-religijnej w życiu każdej diecezji. Rozwijające się dzisiaj nauki specjalne jak archiwistyka i księgoznawstwo odślaniają piękne karty z ich działalności, okrytej niekiedy grubą warstwą zapomnienia.

Wprawdzie o dziejach Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu, oprócz innych przyczynków, posiadamy dwie instruktywne prace, mianowicie doskonały zarys pióra długoletniego jej dyrektora ks. kanonika dr Józefa Jungnitza pt. *Geschichte der Dombibliothek in Breslau*. W: *Silesiaca. Festschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens zum siebzigsten Geburtstage seines Präses Colmar Grünhagen*, Breslau 1898) oraz dysertację doktorską Marii Fliegel, przedłożoną na uniwersytecie wrocławskim: *Die Dombibliothek zu Breslau im ausgehenden Mittelalter* (Breslau 1919), ale nie wyczerpują one wszystkiego, co na ten temat można by jeszcze powiedzieć.

Po dotkliwych stratach bibliotek polskich w czasie drugiej wojny światowej postanowiono słusznie na zjeździe Polskiego Towarzystwa Teologicznego, odbytym w Krakowie w 1948 r., w poczuciu wielkiej troski i odpowiedzialności za ocalałe zbiory, zinwentaryzować zbiory zachowane rękopisy, zwłaszcza skryptyrystyczne i liturgiczne, aby przynajmniej tym sposobem powiedzieć coś o ich stanie i ułatwić dalsze badania uczonym i początkującym pracownikom naukowym. W myśl tych zaleceń autor niniejszego zestawienia ogłosił krótki artykuł pt. *Średniowieczne rękopisy Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu* (*Aetneum Kapłańskie*, t. 50 : 1949 z. 3) a następnie w celu ułatwienia poszukiwań i badań naukowych, przygotował w 1956 r. w maszynopisie

katalog pt. *Rękopisy Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu*¹. W 1960 r. była możliwość wydania drukiem tegoż katalogu i udostępnienia go szerszym kołom zainteresowanych, ale z przyczyn niezależnych od piszącego nie doszło do realizacji projektu. Przy wzrastających dzisiaj w Polsce zainteresowaniach liturgicznych i muzykologicznych niniejszy wykaz pragnie służyć pomocą i zwrócić uwagę na nieznane jeszcze pozycje. W celu wprowadzenia warto tu podać kilka krótkich informacji o Bibliotece Kapitulnej we Wrocławiu.

Zasoby rękopiśmienne i księgozbiór wymienionej biblioteki rosły głównie dzięki dziedziczeniom i zapisom dokonanyom przez biskupów i członków kapituły katedralnej, rzadziej zaś drogą kupną. Pierwotne pomieszczenie dla zbiorów znajdowało się w zakrystii katedralnej a w 1520 r. wybudowano specjalny gmach biblioteczny w pobliżu katedry. Dla systematycznego uporządkowania księgozbioru Biblioteki Kapitulnej najwięcej zasług położył w XVII w. kanonik Fryderyk Berghius (Berg), który ułożył systematycznie książki i w 1615 r. ukończył katalog biblioteczny pt. *Index librorum bibliothecae ecclesiae et capituli Wratislaviensis*. Katalog ten po inwazji szwedzkiej (1632 r.) dostał się do klasztoru cystersów w Henrykowie, skąd po sekularyzacji dóbr kapitulnych i klasztornych w 1810 r., przeprowadzonej przez rząd pruski, przeszedł do zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu i znajdował się w dziale rękopisów pod sygnaturą IV, Fol. 237. W 1945 r., z obawy przed zbliżającym się frontem, katalog ten wraz z innymi zbiorami został wywieziony z biblioteki i do dziś jeszcze nie odnalazł się.

Z XVII wieku pochodzi też fundacja biskupa sufragana wrocławskiego Karola Franciszka Neandra, który w testamencie (29. IX 1689) przeznaczył sumę 1000 talarów, aby z jej procentów można było opłacić specjalnego bibliotekarza w Bibliotece Kapitulnej.

Następne systematyczne i gruntowe porządkowanie zbiorów Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu przeprowadził w latach 1833—1834 ks. kanonik Ignacy Ritter, profesor uniwersytetu wrocławskiego, korzystający z pomocy doradczej profesora prawa na tymże uniwersytecie dr Dominika Unterholznera. W 1897 r. kardynał Jerzy Kopp wybudował nowe magazyny biblioteczne.

Największe szkody poniosła Biblioteka Kapitulna w ciągu swoich dziejów w czasie inwazji szwedzkiej w 1632 r., oraz dotkliwych strat doznała w czasie drugiej wojny światowej w 1945 r. Mimo wielkich trudności, po ustaniu wojennych zmagani, jeszcze w wymienionym roku kościelne władze polskie, przejąwszy rządy we Wrocławiu, przy ogrom-

¹ Zarejestrował go w swym wykazie P. O. Kristeller: *Latin manuscript books before 1600*. New York 1960 s. 226.

nym nakładzie pracy, jako jedne z pierwszych udostępniły swe zbiory nauce polskiej.

Wykaz rękopisów liturgicznych, ułożony według sygnatur, podanych na początku każdego tytułu, obejmuje w tym zestawieniu dwa zasadnicze działy, mianowicie rękopisy pochodzące z właściwych zasobów Kapituły Wrocławskiej i z byłej Biblioteki Kolegiackiej św. Jakuba w Nysie. Stąd te ostatnie mają przy sygnaturze literę „n“ (nyskie). Dla lepszej orientacji zainteresowanych starałem się podać więcej danych o zawartości rękopisów jako też szerszy opis bibliologiczny, chociaż te dwa elementy nie zawsze dały się przejrzysto oddzielić.

Na końcu podano rękopisy zaginione.

Przy sporządzaniu niniejszego zestawienia kierowano się przeważnie wytycznymi podanymi w pracach: *Wskazówki do katalogowania rękopisów w zbiorach bibliotecznych* (Kraków 1935) i *Wytyczne opracowania rękopisów w bibliotekach polskich* (Wrocław 1955).

SKRÓCENIA CZĘŚCIEJ CYTOWANEJ LITERATURY

- Aland = K. Aland: Die Handschriftenbestände der polnischen Bibliotheken insbesondere an griechischen und lateinischen Handschriften. Berlin 1956.
- Dobrowolski = T. Dobrowolski: Sztuka na Śląsku. Katowice — Wrocław 1948.
- Friedrich = J. Chr. Friedrich: Notitia insigniorum codicum MSS. et veterum impressorum antiquae eiusque ablatae Bibliothecae Ecclesiae et Capituli Wratislaviensis. Hannoverae 1827.
- Hoffmann = H. Hoffmann: Schlesische Kirchenbüchereien. *Archiv für schlesische Kirchengeschichte*. Bd: 4 1939 s. 91—124.
- Kloss = E. Kloss: Die schlesische Buchmalerei des Mittelalters. Berlin 1942.
- Müller = A. Müller: Die Pfarrer von Neisse. Ein Beitrag zur schlesischen Presbyterologie. *Archiv für schlesische Kirchengeschichte*. Bd 14: 1956. s. 59—104.
- Nowack = A. Nowack: Führer durch das Erzbischöfliche Diözesanmuseum Breslau. Breslau 1932.
- Pedewitz = J. F. Pedewitz: Historia ecclesiastica ecclesiae parochialis s. Jacobi Nissae. Neisse 1905.
- Podlacha = W. Podlacha: Miniatury śląskie do końca XIV wieku. W: *Historia Śląska*. T. 3. Kraków 1936.
- Radler = L. Radler: Die Präsentorie zu St. Nikolaus in Schweidnitz. Breslau 1936.
- Schenk = W. Schenk: Kult liturgiczny św. Stanisława Biskupa na Śląsku w świetle średniowiecznych rękopisów liturgicznych. Lublin 1959.
- Schönfelder = A. Schönfelder: Das älteste Pontificale von Breslau. *Jahres-Bericht der schlesischen Gesellschaft für vaterländische Cultur*. 88: 1910 Bd 1 s. 13—20.
- Schulte = L. Schulte: Aktenmässige Beiträge zur Geschichte des Breslauer Busswesens im Mittelalter. Breslau 1918.

- Schuppe = F. Schuppe: Katalog der Bibliothek der katholischen Stadtpfarrei zu Neisse. Neisse 1865.
- Semkowicz = W. Semkowicz: Paleografia łacińska. Kraków 1951.
- Silnicki = T. Silnicki: Dzieje i ustrój Kościoła na Śląsku do końca w. XIV. Kraków 1939.
- Völkel = R. Völkel: Die persönliche Zusammensetzung des Neisser Kollegiatkapitels während seiner Residenz in der Altstadt Neisse 1477—1650 an der Kollegiatkirche ss. Johannes Ev. und Nikolaus. *Bericht der Wissenschaftlichen Gesellschaft Philomatie in Neisse*. 42: 1935/38 s. 1—239.
- Urban = W. Urban: Studia nad dziejami wrocławskiej diecezji w pierwszej połowie XV wieku. Wrocław 1959.
- Wojtkowski = J. Wojtkowski: Wiara w Niepokalane Poczęcie Najświętszej Maryi Panny w Polsce w świetle średniowiecznych zabytków liturgicznych. Lublin 1958.
- AAW. III e 5 = Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu. Catalogus librorum in Bibliotheca Capitulari ad Ecclesiam Cathedralem s. Joannis Baptistae Wratislaviae existentium (a. 1786).

I. RĘKOPISY Z BIBLIOTEKI KAPITULNEJ WE WROCŁAWIU

Nr 17. *Directorium*, wie ess das Ganze Jahr hindurch mit denen Amptern der hl. Messen und anderen Gottesdienst in den Kirchen S. Materni allhier zu Liebenthal gehalten wird.

Niem., 1736 r., 21,5×17 cm, k. 133, pap.

K. 130—131 czyste.

Zawiera ówczesne notatki historyczne.

Proweniencja: Aus dem Kloster Liebenthal (Lubomierz).

Nr 18. *De benedictione et consecratione virginum*.

Łac., niem., 16,2×10,7 cm, s. 84, pap., not.

§ 1. Rozpoczyna się rubryka pod tytułem „De benedictione et consecratione virginum“. *Benedictio et consecratio Virginum fieri debet in Epiphania Domini, vel in Albis Paschalibus, aut in Natalitiis Apostolorum seu in Dominicis diebus...*

§ 6. Notacja (*Prudentes Virgines*). Między s. 26—27 wstawiona karteczka z nutami (*Suscipe me Domine*).

§ 81—83. Tekst (*Venite*) dopisany później.

6 kart czystych.

Oprawa tekturowa.

Proweniencja: 1) „Aus dem Kloster Liebenthal“ (Lubomierz), 1898. 2) „*Maria Rosalia Hoffmannin 1763*“. Na marginesie s. 81 adnotacja: „*descrip. 1763*“.

Literatura: Hoffmann s. 112—116; A. Meer: *Das Central — und Ursuline-rinnen — Kloster Liebenthal*. Breslau 1896; Fr. Görlich: *Das Benediktiner — Jungfrauen — Kloster Liebenthal*. Breslau 1864.

Nr 25. *Orationes variae*.

Łac., XV—XVI w., 15×11 cm, k. 475, pap., ilum.

Wśród modlitw znajdują się orationes „de Beata Maria“, „de S. Trinitate“ i in. Modlitwy (Ad Matutinum, ad Primam, de Capitulo, exercitium Sancte Mechtildis, de Missa, ad primas Missas consideraciones, de Dominica Passione, completorium, Intentio ante horas i inne).

K. 170, 171, 245—250, 313, 416 461 czyste.

Inicjały najczęściej jedno lub dwukolorowe.

Oprawa: deska i skóra; w oprawie tłoczenia — wzory kwiatów, brak zapinek, grzbiet uszkodzony.

Proweniencja: 1) „Aus dem Franziskanerkonvent in Rietberg“ (15 XI 1856). 2) Aus dem Nachlass des Domprobstes Dr Kayser, der es vom Pfarrer Bieling in Rietberg erhielt.

Nr 30. Officium Marianum cum notis.

Łac., niem., XV/XVI w., 16×10,2 cm, k. 200, pap., not.

Brak k. 2, 3, 4, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 36.

Notacja: Tekst pod nutami rozpoczyna się na k. 1 — „pendens pro servis cum patre qui regnas in celis nos reos salva in terris“, Kyrie leyson“; k. 6 — In secunda nocte incipit cantrix: „Kyrie leyson“; k. 15 — In tertia nocte incipit cantrix „Kirie leyson“. Na końcu k. 200 „Libera me Domine“.

Oprawa: deska i skóra; zniszczona.

Proweniencja: Dedit parochus Maximilianus Gergler. 1. 6. 1898 r. Przemków (Primkenau), archiprezbiterat Szprotawa. Ks. Maksymilian Gergler był tu proboszczem od 20. 7. 1895 r.

Literatura: Hoffmann s. 104.

Nr 31. Officium Beatae Mariae Virginis et Variarum orationes per annum.

Łac. XVI w., 33×22 cm, k. 319, pap., not.

Na pierwszej okładce zachowana część spisu treści.

K. 311 — De visitatione. „Ave verbi Dei parens“; k. 318 — sekwencja „De Sancto Stanislao“.

Egzemplarz podniszczony. Na początku 26 kart zniszczonych.

Oprawa: deska skóra.

Proweniencja: 1) „Eigenthum der Pfarrbibliothek Patschkau“ (Paczków). 2) Na odwrocie k. 260 jest późniejszy tekst z nutami: „Recordare Jesu Christe“ i zapiska: „Joannes Ginter — scriba 1618 Jan.“ i „Joannes Ginter scriba 1691“ oraz inne. 3) „Eigenthum des Erzpriesters Bürger in Neumarkt. Durch Schreiben vom 6. Februar 1919 schenkt Erzpriester Bürger dieses Buch unserer Handschriftensammlung“.

Literatura: J. Schneider: Geschichte der Stadt Patschkau. Neisse 1843; Schenk s. 121.

Nr 47a. Graduale.

Łac., 1510 r., 63×43 cm, k. 1—13, 1—199, 200 do 295 nie paginowane, ilum., not.

Tekst rozpoczyna się inicjałem „K“ o niebieskim tle i złocistych wzorach. Na początku (1—13) mamy teksty „Kyrie elejson“, „Gloria in excelsis Deo“. Od karty 14 rozpoczyna się nowa foliacja. Na nowej 1 k. znajduje się miniatura z inicjałem „A“, na dole zaś herb kapituły wrocławskiej z liliami; k. 60v—61r — dopisane później „Communio“ (Pacem relinquo vobis); k. 73v —

Dominica Palmarum (miniatura wjazd Chrystusa do Jerozolimy); k. 88r — Miniatura: Zmartwychwstanie; k. 101v — Miniatura Wniebowstąpienie; k. 104v — Zesłanie Ducha Świętego; na k. 108 jest „De Sancta Trinitate“ z inicjałem „B“ i miniatura wyrażająca Trójkę św. w postaci trzech twarzy. Fotografie tejże miniatury podał Kloss, nr 281; k. 109 — De corpore Christi (ołtarz i Najświętszy Sakrament w monstrancji); k. 139 — św. Jan Chrzciciel.

Na końcu mieści się spis rzeczy i sekwencja o świętym Wojciechu.

Pochodzi z katedry wrocławskiej.

Oprawa: deska i skóra. Oprawa z r. 1575, okucia mosiężne, dwa zapięcia, tłoczenia o motywach roślinnych oraz lwów, orłów, postaci ludzkich i liter „W“ (Wratislavia). Na grzbiecie napis: „Officium Divinum Ms in pergaminio cum notis Musicis“. Na okładce napis, że egzemplarz był „Impensis Capituli absolutus“. Kloss (s. 184) pisze, że jest to wrocławska robota z około r. 1510. Po wojnie 1945 graduał został wciągnięty do katalogu pod sygnaturę 47 a. Gdy Kloss opracowywał tenże graduał, zaznaczył, że jest on „ohne Signatur — Grossfolio“. Na grzbiecie widoczna dawna sygnatura: „A. 1.“. Jest to sygnatura w katalogu z r. 1786.

Literatura: Schenk s. 121.

Nr 48. Antiphonarium.

Łac., koniec XV w., 42×22 cm, k. 194, perg., ilum., not.

Brak początku. Tekst rozpoczyna się na k. 103: „esto mihi peccatori, ps. Benedictus. Stans a longe publicanus nolebat oculos in celum leuare sed percutiebat pectus suum dicens deus propicius esto mihi peccatori“. Kart numerowanych dawniej zaznaczono 103r—489, obecnie jest 1—194; k. 183, 184 czyste; na k. 95 — s. Stanisław (Dies adest celebris).

Miniatury wycięte: k. 13, 32, 59; na k. 79 zachowana miniatura (In vigilia nativitatis Marie Virginis gloriose); k. 150 — miniatura (Commune Sanctorum de Apostolis). Inne wielobarwne małe inicjały zachowały się.

Pochodzi z katedry wrocławskiej.

Oprawa: deska i skóra; mosiężne okucia i jedna zapinka.

Literatura: Schenk s. 121.

Nr 49. Antiphonarium.

Łac., XV w., 60×41,5 cm, k. 233, perg., ilum., not.

Na grzbiecie napis: Versus et Responsoria MS. in pergamento cum notis musicis. Właściwy tekst rozpoczyna się inicjałem „B“ (Benedicat vos deus noster; benedicat vos deus et metuant eum omnes fines terrae).

Z polskich rzeczy ma „De Sancto Adalberto in translatione commune ad Magnificat. Magnificat te domine tuo redempta sanguine (k. 120 i n.), o św. Stanisławie — „Dies adest celestis“ (k. 146 i n.), o św. Jadwidze (k. 161).

Inicjały: k. 1: „B“, 43 — S, 49 — D, 54 — D, 74 — E, 112 — E, 128 — B, 151 — H, 156 — L, 161 — L, 172 — B, 190 — F, 200 — J, 208 — B są złocone; inne są jedno, dwu lub trójkolorowe.

Antyfonarz pochodzi ze Śląska.

Oprawa deska i skóra; tłoczenia wizerunków i roślin, okucia mosiężne, dwie zapinki.

Stara sygnatura: A. 2.

Literatura: Schenk s. 121.

Nr 50. Liber pro Antiphonis a choro Mega — Strenzensi cantandis (Graduale — Antiphonarium — Cationale).

Lac., 1755 r., 53×38 cm, s. 560, pap.

Indeks na końcu.

Oprawa: deska i skóra, tłoczenia, narożniki mosiężne, zapinek brak, egzemplarz zniszczony.

Proweniencja: Z parafii Trzcinica koło Wołowa w 1902 r. „Aus der Pfarrei Gross Strenz“.

W Trzcinicy był klasztor karmelitów, zniesiony królewskim edyktem sekularyzacyjnym w 1810. Por. J. Heyne: *Urkudliche Geschichte der Stadt und des Fürstenthums Wohlau von den ältesten Zeiten bis auf die Gegenwart*. Wohlau 1867 s. 591—594.

Nr 56. Graduale.

Lac., XV w., 24×16 cm, k. 128, perg., *ilum. not.*

K. 1 — Ad te levavi animam meam.

Na okładce wewnętrznej jest naklejony pergamin, na którym mamy tekst „Kyrie“ i nuty. Brak końca, bo na ostatniej karcie (128v) jest tytuł „In purificatione beate Virginis“, ale już bez tekstu.

Inicjały w większości jedno lub dwukolorowe.

Oprawa: deska i skóra, zniszczona.

Proweniencja: przekazał organista Michał Heusler z Wrocławia — „Michael Heusler — Organist Breslau S. Albrecht“.

Nr 57. Viaticus (Breviarium).

Lac., 1434 r., 21×13,5 cm, k. 653, pap., perg.

Pismo różnej ręki. Miejscami wyblakło z powodu zamknięcia w 1945 r.

K. 106 — w litanii do Wszystkich Świętych dopisano w górze na marginesie Sancte Silvester; k. 627v — Ordo orandi pro pace et inimicis.

Wiek: k. 627 podaje r. 1434. Et sic est finis huius partis et finitur usque ad vigiliam beati Johannis Baptiste quere in alio volumine et ibi inuenies pro quo Deus sit benedictus circa festum Georgi Anno Domini 1434.

Oprawa: okładka zniszczona.

Proweniencja: pochodzenia śląskiego.

Na pierwszej stronie zapiska: „Iste viaticus pertinet ad altare Beatae Mariae Magdaleneae et Statula cum literis que est in capsella mea in sacristia“.

Literatura: Schenk s. 121; Wojtkowski s. 8.

Nr 58. Passiones, Lamentationes, Hymni.

Niem., XV w., 21×16 cm, k. 273, pap., *ilum., not.*

Kolorowy drzeworyt z postacią Anny Samotrzeciej. Pismo w wielu miejscach wyblakło przez zamknięcie po zbombardowaniu gmachu bibliotecznego w 1945 r.

Wiek: R. 1474 — na k. 54a: „Anno Domini 1474 finitum in novo foro“; k. 102 b.: „Annus Domini 1484“.

Oprawa: deska i skóra, bardzo zniszczona. Rękopis przeoprawił 13. IV. 1960 L. Majchrzak.

Proweniencja: Pochodzi ze Śląska. „Ex libris Johannis Ernesti Mibis ambarum Ecclesiarum Vicarii Silesii Wratisl. Anno salutis 1624(7)“.

Literatura: A. Schmitz: *Ein schlesisches Cantional aus dem 15. Jahrhundert*. *Archiv für Musikforschung*. Jg.1: 1936 s. 385—423.

Nr 70. *Officia propria ecclesiae Cathedralis Wratislaviensis.*

Łac., 1644 r., 15,5×10 cm, k. 336, pap.

Officium desumptum ex breviario ordinis Premonstratensis et Fratrum Minorum.

Accessere Officia ex Decreto S. D. N. Urbani VIII Pont. Max. Rękopis wykonany za staraniem: „*Industria Martini Schupli Vicarii Wratisl. Senioris*”. Calendarium jest: a) Gregorianum; b) Pro Ecclesia Wratislaviensi. Dołączono drukowane *Officium Proprium in Festo Sanctissimi Nominis Jesu*, Dilingae 1621, E. Lochner; *Officium S. Ignatii*, Pragae 1646.

K. 1—3, 193, 324, 325, 331—336 są czyste.

Oprawa: tektura i skóra; do zapinania służą rzemyki.

Proweniencja: „*Ex libris: Sebastianus Episcopus Wratislaviensis Caes. Reg. Maiestat. Consiliarius per Siles. Reg. Administrator Supremi Capitaneatus*”. (Bp Sebastian Rostock 1665—1671).

Nr 102. *Durandi Rationale Divinorum.*

Łac., XIV w., 24,5×18 cm, k. 336, perg., ilum.

Pisany w dwóch kolumnach.

Oprawa: deska i skóra, grzbiet zniszczony, okucia.

Proweniencja: 1) *Ex libris: Georgius Laurentius Budaeus a Lohr canonicus et officialis Wratislaviensis 165[5]*. Ostatnia cyfra zatarta. *Ex legato Georgii Laurentii Budaei S. T. D.* 2) *Bibliotecae Capituli Cathedralis Ecclesiae Wratislaviensis*.

Nr 111. *Missale parvum.*

Łac., XV w., 32,5×23 cm, k. 51, pap., ilum.,

Obraz przed kanonem mszalnym przedstawia Chrystusa na krzyżu, a pod krzyżem stojącą Najświętszą Maryję Pannę i św. Jana.

Ostatnia karta podaje spis treści. k. 1—*Gloria in excelsis Deo*, *Credo in unum Deum*; k. 2v—*Canon missae* (*Te igitur clementissime Pater*); k. 7—*Passio sine titulo*; k. 10—*„Gloria in excelsis Deo”*. Tekst ten odmienny od formularza na k. 1. zawiera zwroty: „*Spiritus et alre orphanorum paraclite*”, „*primogenitus Marie Virginis Matris*”, „*suscipe deprecationem nostram ad Marie gloriam*”, „*Mariam sanctificans*”, „*Mariam gubernans*”, „*Mariam coronans*”; k. 11—*De sancta cruce*; k. 39—*Incipit Commune Sanctorum*.

Wiek: jest tu wprawdzie podane na k. 32 *Visitatio Beatae Mariae Virginis* (święto wprowadzone przez Bonifacego IX w r. 1389, z powodu schizmy nie wszędzie uznane, na skutek czego sobór bazylejski 1441 wydał nowy dekret), ale z charakteru pisma pochodzenie rękopisu trzeba przerzucić raczej na XV w.

Oprawa: deska, na grzbiecie pergamin, egzemplarz zniszczony.

Mszał pochodzenia śląskiego.

Literatura: Schenk s. 121; Wojtkowski s. 8.

Nr 113. *Antiphonarium.*

Łac., poł. XV w., 31×22 cm, k. 16, perg., not.

Tekst rozpoczyna się neumami na „*Dominica Occuli ad completorium*” oraz „*Dominica in passione domini*”.

Oprawa: deska, egzemplarz zniszczony.

Wiek: przed 1454 r. Na okładce widnieje zapiska: „Anno Domini millesimo CCCCLIII serenissimus princeps ac rex ladislaus in vigilia sancti nicolai venit wratislaviam circa horam XXii mam. Et recessit feria Vi. ante festum purificationis marie”.

Literatura: Urban s. 313.

Nr 130. Antiphonarium Romanum ad ritum breviarii ex decreto sacrosancti concilii Tridentini restituti ad usum ecclesiae cathedralis Wratislaviensis Anno 1804.

Łac., 1804 r., 38×26 cm, k. 131, pap., not.

Oprawa: deska i skóra; księga dość zniszczona. K. 130—131 czyste, paginacja do s. 249.

Notacja: od s. 244 — Feria V. in Coena Domini.

Appendicem scripsit Rob. Krawutschke. 1868. Robert Krawutschke urodzony 7. X. 1826 w Prudniku, wyświęcony 1. VII. 1852, nauczyciel chorału gregoriańskiego w Alumnacie 1871, kierownik chóru katedralnego 1876, zmarł we Wrocławiu 22. X. 1882.

Literatura: H. Hoffmann: Die Geschichte des Breslauer Alumnats. Breslau 1935 s. 197, 202 n., 267.

Nr 138. Missale Wratislaviense.

Łac., XV w., 32×21,5 cm, k. 320, perg., ilum., not.

Na pierwszej karcie znajduje się dłuższy opis zniszczenia i okupacji Ostrowia Tumskiego w 1623 r. (X Septembris) przez wojska protestanckie: „Cerbero Heretico Saxo-Brandenburgensi-Suetico Totam Germaniam deuastante, Silesiae Prouinciam depopulante...”

Pierwszy inicjał (dominica prima in aduentu domini) „A” przedstawia piękną miniaturę z kłęczącą postacią papieża w czerwonej szacie z tiarą na głowie. Na okładce wewnętrznej jest napis „in rorate” i nuty „benedicamus domino”, „credo in unum deum”. Na k. 1 mamy benedykcje, a jako pierwsza jest podana „Benedicchio agni paschalis”. Na innych k. są liczne późniejsze dopiski, na k. 145 — „Dominica XXI post Pentecostes”, 148 — „In dedicatione”, 150 — „In vigilia s. Andreae Apostoli”, 151 — „In festo s. Andreae Apostoli”, 263 — „De beata Virgine per annum”, 271 — „Pro fundatore” i inne. Na końcu doklejono tekst „De nativitate Domini”, oracje oraz „Angelis Custodibus”.

K. 135 r. — dopisana później sekwencja: „Veni Sancte Spiritus”; k. 133 v. — prefacja z nutami (In nativitate Christo) i inne; k. 152 r. — późniejsze „Gloria in excelsis Deo”, „Kyrie leyson”; k. 155 — kanon mszalny (Te igitur) z małą miniaturą (Chrystus Pan); k. 158 v. — miniatura (głowa Chrystusa); k. 160 r. — Officium de lancea Domini. K. 320 papierowa.

Oprawa: deska, skóra, okucia i kłamy.

Pochodzi ze Śląska.

Wiek: Kloss (s. 183) jako czas powstania mszału przyjmuje ostatnią ćwierć XV w.

Literatura: Schenk s. 121; Urban s. 14; Wojtkowski s. 8.

Nr 140. Missale Wratislaviense.

Łac., XV w., 38,5×28,5 cm, k. 367, perg., ilum., not.

Część pierwszych foliów zawiera kalendarz, po nich jest czyste folium, na którego wersyjnej stronie są późniejsze zapiski: (In summis festis; de beata Virgine, in dedicatione templi, in primiciis noui sacerdotis) oraz „In Aduentu Kyrie” z nutami. Na folium ósmym mieści się „Kyrie in summis festis” z nutami oraz „Gloria in summis”, wśród których jest „Gloria de domina”, Sanctus, sanctus de domina, Agnus Dei, Ite missa est (z nutami). Na folium osiemnastym są formularze mszy św. Na wersyjnej stronie folium 177 jest obraz z ukrzyżowanym Chrystusem Panem, pod krzyżem stoi Najświętsza Maryja Panna i św. Jan. Późniejsza ręka dopisała tekst „Credo” i „Suscipe Sancta Trinitas hanc oblationem”.

Ostatnie karty mszału są potargane. Pozostały resztki napisów: „Honor, potestas et gloria Deo Patri et Filio et Spiritui Sancto in saecula saeculorum. Amen”. „INRI. Deus et omnia”, nuty z „Kyrie” oraz „Sequencia in Natiuitate Christi in Galli cantu”, urywki modlitwy. K. 177 r. — dopisane później „Credo in unum Deum”, „Suscipe Sancta Trinitas”; k. 177 v. — miniatura ze sceną ukrzyżowania; k. 178 — kanon mszalny; k. 186 — „Benedicta sit sancta Trinitas”. „Benedictus es Domine”.

Zachowane są inicjały. K. 18 — inicjał A.

Oprawa: w skórę jest późniejsza. Z pierwotnej oprawy pozostała skórka dolnej okładki.

Mszał pochodzenia śląskiego.

Proweniencja: „Aus Sagan 14. X. 1898” (Żagań).

Wiek: W kalendarzu znajduje się „Visitatio Marie Triplex” (wprowadzone w 1389 r.), występują święci wrocławskiej diecezji. Kloss (s. 123) datuje ten mszał na pierwszą połowę XV wieku.

Literatura: Schenk s. 181; Wojtkowski s. 8.

Nr 141. Missale Wratislaviense.

Łac., XIV w., perg., k. 151, 36,5×27 cm, ilum. not.

Pochodzi z klasztoru cystersów w Lubiążu.

Wiek: kalendarz mszału zdaje się pochodzić sprzed r. 1323, ponieważ jest w nim dopisane po święcie „Perpetue et Felicitatis virginum et martyrum” święto „Thome de Aquino confessoris”, którego kanonizował papież Jan XXII w 1323 r. W kalendarzu zachodzi obok św. Wincentego również św. Wojciech, św. Wacław, św. Barbara, św. Jadwiga, nie ma natomiast święta Visitationis Beatae Mariae Virginis, które wprowadzono w 1389 r. Kloss (s. 183) uważa, że jest to robota lubiąska z około 1290 r. W mszale tym mieści się sequentia s. Hedwigis cum notis.

Posiada inicjały częściowo stylizowane pod wyraźnym wpływem francuskim XIII w. Przed tekstem kanonu mszalnego znajduje się obraz przedstawiający Chrystusa Ukrzyżowanego, pod krzyżem stoi Najświętsza Maryja Panna i św. Jan. Na folium 32 v jest złożony inicjał „T” (Te igitur). Na czterech kartach końcowych jest pismo innej ręki. Zawierają one tekst: 1. Lauda Syon Salvatore, 2. Verbum bonum et svave, 3. Gloria in excelsis (de Beata Maria Virgine), 4. Officium de Sepulcro domini.

Oprawa: deska i skóra, żelazne okucia, na środku pierwszej okładki mieści się żelazne koło ochronne.

Literatura: Dobrowolski s. 179; Podlacha s. 217—219; Schenk s. 121; Wojtkowski s. 8.

Nr 142. Missale Wratislaviense.

Lac., XIV/XV w., 38×28 cm, k. 217, perg., ilum.

Brak pierwszych kart. Kanon rozpoczyna się na folium 83. Tutaj jest też inicjał i miniatura z postacią Chrystusa powstającego z grobu, ukazującego swe rany. Po kanonie jest rubryka: *Reddeundo de altari dicit psalmum — Benedicite omnia opera dominum* — a po nim następuje: *De sancta trinitate introitus z całym formularzem mszy św. na tenże dzień. Ostatnie folia wydarte, pozostało kart 217. Na ostatnim folium mieszczą się formularze mszy św.: In dedicatione ecclesiae Sequencia; De beata virgine maria Sequencia; De sancta maria Sequencia.*

Na okładce zapiski: *Communio tempore paschalis (!), De Gloria in excelsis nota, De Credo nota brevior, De Ite Missa est nota, De Alleluja et Graduali.*

Oprawa: deska i skóra: wytłaczane wzory roślinne, geometryczne, dwie zapinki, ochronne guzy mosiężne, z których zachowało się na jednej okładce cztery, a na drugiej jeden. Przeoprawił go L. Majchrzak w 1958 r.

Wiek: Kloss (s. 183) pisze, że mszał powstał w l. 1450—1460.

Proweniencja: *Bibliotheca Rmi Capituli Ecclesiae Cathedralis s. Joannis Baptistae Wratislaviensis.*

Literatura: Podlacha s. 241; Schenk s. 121; Urban s. 14; Wojtkowski s. 8.

Nr 143. Missale Wratislaviense.

Lac., XIV/XV w., 31,7×22,5 cm, k. 305, perg. ilum.

Na odwrocie drugiego folium jest sekwencja „*Stabat mater dolorosa iuxta crucem*”, po niej rozpoczyna się tekst mszy św. „*Missa de visitacione*” oraz modlitwa „*Summe sacerdos et uere pontifex*”.

Wiek: W kalendarzu późniejsza ręka dopisała przy święcie „*Perpetue et Felicitatis virginis*” „*commemoracio Thomae de aquino IX kal.*”. Kanonizacja św. Tomasza z Akwinu odbyła się w 1323 r. Na folium 186 są dopiski o św. Apolonii, na 197 o św. Bonifacym. Przy św. Wincentym zaznaczono: „*Martiris egregii triumphos Vincencii celebrat ecclesia...*” Sam kalendarz obejmuje folia od 5a do 10. Dalsza część mszału jest już foliowana od I do CCXCviii. Na ostatnim folium podana rubryka „*de transfiguracione*”: „*Viderunt ingressus tuos deus*”, a potem inna już ręka dopisała „*Anno domini 1466 instituta sunt hystorie transfiguracionis domini in ecclesia et in dioecesi Wratislaviensi*”. Na wersyjnej stronie jest rubryka „*Petri apostoli*” i tekst mszy św.: „*Carissimi non indoctas fabulas secuti...*” a po tekście jest data „1478”, na fol. 137 miniatura przedstawiająca scenę ukrzyżowanego Pana Jezusa, którą zaklejono drukiem z tą samą sceną.

Proweniencja: 1) Z pierwszego folium został wąski pasek, na którego odwrocie mamy napis: „*Iste liber pertinet ad altare Conceptionis Ste marie in Ecclesia Wratislaviensi quod oblinet Symon de Wartinberg ex causa permutationis cum Joanne Teschner rectore Anno domini M^oCCCXiiii^o XVii die februarii*”. Szymon Wartenberg był kanonikiem wrocławskim w latach 1432—1450. 2) Inna ręka dopisała: „*Nunc vero Mgr. Gabriel de Bernstadt est ministerio emptus altaris*”.

Oprawa: deska i skóra, mosiężne okucia, zakładki ze skórzanych pasków umocowanych na drzewie.

Literatura: Schenk s. 121; Urban s. 14; Wojtkowski s. 8.

Nr 147. Pontificale Romanum.

Łac., XV w., 29,5×21,5 cm, k. 72, pap.

Karta 72 czysta.

Wiek: r. 1435. Na końcu uwaga: „Anno Domini 1435 in vigilia exaltationis S. Crucis durante concilio Basiliensi Papa Eugenio IV“.

Oprawa: deska i skóra, okucia.

Proweniencja: pochodzi z katedry wrocławskiej, świadczy o tym notatka „Iste liber debet pro Ecclesia Sancti Johannis Wratislaviensis“.

W katalogu z r. 1786 (AAW. III c 5 s. 394) umieszczono ten pontyfikał pod MS. O. 6 w dziale „Miscelanea“, dając mu tytuł *Rituale*. Sygnatura O. 6. widoczna na grzbiecie.

Literatura: Schulte s. 138; Urban: Próba wyjaśnienia pochodzenia pontyfikału z r. 1435 przechowywanego w Bibliotece Kapitulnej we Wrocławiu. *Ruch Biblijny i Liturgiczny*. R. 14: nr 3/4 s. 148—152.

Nr 148. Ordinarius pontificalis.

Łac., XV w., 29×20 cm, k. 54, perg.

Objęmuje pod względem treściowym: *Ordinatio abbatís*, *In purificatione Beatae Mariae*, *Benedictio annuli*, *Benedictio ensis*, *Benedictio padulim*, *Benedictio sandalium*, *Ordo confirmationis*, *Benedictio corporalis*, *Consecratio patenae*, *Consecratio calicis*, *Benedictio vestimentorum sacerdotalium*, *Ad clericum faciendum*, *Ad puerum tondendum*, *Ab barbam tondendam*, *Benedictio vomerum*.

Oprawa: deska, jedna okładka drewniana odpadła.

Nr 149. Ordinarius pontificalis antiquus.

Łac., XI/XII w., 22,5×17 cm, k. 124, perg., ilum.

Tekst rozpoczyna się od słów: „Incipit ordo..“

Pismo: minuskuła; w tytułach starszej części majuskuła. Zachowane inicjały.

Oprawa: ze skóry do podwójnego zawijania całego kodeksu.

AAW. III c 5 s. 385 wymienia benedykcyjonał ten jako „Pontificale in membrana“. Stara sygnatura 150.

Literatura: Franz s. XXIV; Friedrich s. 48; Schönfelder s. 13—20; Schulte s. 139—147; Semkowicz s. 180; Silnicki s. 306 p. 4; Urban: Najstarszy benedykcyjonał w Bibliotece Kapitulnej we Wrocławiu. *Ruch Biblijny i Liturgiczny*. R. 13: 1960 nr 3/4 s. 302—320.

Nr 152. Liber Agendarum Ecclesiae Wratislaviensis.

Łac., XIV w., 31×22,5 cm, k. 178, perg., ilum., not.

Wiek i proveniencja: napis na k. 1: „Hunc henricus ego qui principis ordine dego. Librum mente pia tibi confero uirgo maria“ mówi, że agenda jest z czasów rządów biskupa wrocławskiego Henryka Wierzbna. Na pierwszej stronie czystego pergaminu jest notatka: „Fuit Henricus Episcopus electus anno 1301 et obiit 1319“.

Podany też versus: „Post patrum Virgo..“ oraz oracja: „Oremus — Deus qui salutis eterne..“ Na drugiej stronie podany: *Incipit exorcismus salis et aque*.

K. 177 i 178 czyste.

Oprawa: deska i skóra: całość pokryta podwójną skórą ochronną, narożniki ochronne mosiężne. Na grzbiecie naklejona karta tytułowa i sygn. stara A. 5.

W AAW. III c 5 s. 384: agenda ta zaznaczona pod C. 5, w dziale „Canonistici“, pod tytułem: „Agenda Ecclesiae Wratislaviensis tempore Episcopi Henrici in membrana“.

Literatura: A. Schultz: *Urkundliche Geschichte der Breslauer Maler-Innung in den Jahren 1345 bis 1523*. Breslau 1866 s. 182—183. Na 25-lecie biskupstwa i 50-lecie kapłaństwa kardynała Jerzego Koppa rytuał ten wydał A. Franz pt. *Das Rituale des Bichofs Heinrichs I von Breslau mit Erläuterungen* (Freiburg i. Br. 1912).

Nr 154. Missale.

Lac., XV w., 31×22 cm, k. 184, pap., perg., ilum.

Obraz kanonu zachowany. K. 57 — Chrystus ukrzyżowany, pod krzyżem stoi Najświętsza Maryja Panna i św. Jan, całość na tle górskiego krajobrazu i zamku. U dołu herby, jeden z herbem malarza z monogramem G. H. K. 58 — Tekst kanonu z inicjałem przedstawiającym Chrystusa powstającego z grobu i ukazującego swe rany. K. 57—64 pergaminowe.

Proweniencja: pochodzi z Żagania.

Wiek: Pismo wskazuje na XV w. Kloss (s. 183) podaje czas powstania tego mszału „um 1515“.

Literatura: Schenk s. 121; Urban s. 14; Wojtkowski s. 8.

Nr 158. Graduale Wratislaviense.

Lac., XV w., 33×21 cm, k. 153, pap., perg., not.

Proweniencja: pochodzi z parafii w Chechłowie, powiat gliwicki. Na desce okładki jest napis: *Ya knieś Ondrzy grochonio farorz chechelsky przybralech sie na farą do chechla na Żadosch pana malchera syleszowskie w Roku 1508 yeszce stary kościol stał; fondowan znouwu roku 1512*”. Reszta tekstu jest wyskrobana, na końcu pozostało jedynie słowo „Chechelsky“. Na drugiej desce mamy inny tekst, w którym występują nazwiska: *Wincentius Kowalsky, Walenty Kowal, Piotr Pionka — soltis*.

Brak początkowych kart. Kodeks rozpoczyna się od k. XV.

Oprawa: deska i skóra bez łączeń, okucia były mosiężne, pozostało ich tylko trzy, w środku wkładki resztki pergaminu z pismem hebrajskim. Przeprowadził go L. Majchrzak w 1959 r.

Literatura: Schenk s. 121; Wojtkowski s. 8.

Nr 168. Antiphonarium.

Lac., XV w., 33,3×21,7 cm, k. 351, pap., not.

Proweniencja: pochodzi z Wałbrzycha. Świadczy o tym notatka: „*Antiphonarius Templi oppidi Waldenburgensis, huc successores diligenter, ut custodiant sicuti Praedecessores fecerunt, hortatur Joachimus Petraeus Sartorius Pastor Ecclesiae Dei Anno Christi 1571*”. (Serricimontanus — Seidenberg — Zawidów, pow. Lubań Śl.).

Wiek: 1495 r. „*Explicit ymnus Anno MCCCCLXXXV*“ *Sabbato ante Dominicam Judica me Deus*“. (1495).

Na marginesie 1 karty póniejsza ręka dopisała „*pagina I deest*“.

Oprawa: skóra i deski.

Literatura: Schenk s. 121; Wojtkowski s. 8.

Nr 169. Lamentationes.

Łac., XVI w., 31×22 cm, k. 27, *pap.*, *not.*

Wiek: W r. 1501 ufundował Stanisław Bernwald, proboszcz świdnicki wspólnie ze swą siostrą Barbarą, precentorię z siedmiu mansjonarzami, którzy mieli śpiewać godziny kanoniczne i oficjum de Passione Domini. (Radler s. 16). Być może, że opisywany rękopis z lamentacjami służył temuż procentorowi i mansjonarzom. Por. też o nim: Versuch einer Geschichte der Pfarrkirche zu Schweidnitz. Schweidnitz 1830 s. 9—10; F. J. Schmidt: Geschichte der Stadt Schweidnitz. Schweidnitz 1846 s. 215.

Podczas wojny 1945 r. kodeks uległ znacznemu zniszczeniu. Oprawa: deska, na grzbiecie skóra, zniszczona.

Proweniencja: „Praecentur Schweidnitz“. Na marginesie 1 k. jest data „1533 J. B.“. Może jest nim Jakub Beyker mansjonarz w kościele św. Mikołaja w Świdnicy w 1528 r.

Literatura: Radler s. 32.

Nr 170. Graduale.

Łac., XV w., 32×21 cm, k. 45, *pap.*, *illum.*, *not.*

Posiada inicjały kolorowe ze złotymi płatkami. Właściwy tekst rozpoczyna się na karcie czwartej słowami: „Puer natus est nobis et filius datus est nobis“. K. 6 v. — Pod inicjałem „R“ jest szarfa, na niej mieszczą się litery: „KA LP FLE ISCH AU“; k. 23 — Summum. „Kyrie. Fons bonitatis, pater ingenite a quo bona cuncta procedunt“, „Kyrie magne deus potentie“, „Gloria in excelsis Deo“, „Sanctus“ i inne; k. 28 — „Haec est dies“; k. 29 — Officium pro defunctis; k. 39 — Vigiliae defunctorum.

W czasie wojny 1945 r. został bardzo zniszczony.

Oprawa: deska, na grzbiecie skóra. Oprawił go L. Majchrzak w 1960 r.

Wiek: koniec XV w. Na k. 35 dopisane inną ręką teksty i nuty „De sancta Anna“ (Antyfony do I i II nieszpór). Biskup Jan V Turzo na synodzie 1509 polecił obchodzić w diecezji wrocławskiej święto św. Anny „sub duplici officio“. Por. M. Montbach: Statuta synodalia dioecisana sanctae ecclesiae Wratislaviensis. Wratislaviae 1855 s. 116. Zatem wspomniany tekst mógł być dopisany po 1509 r.

Proweniencja: „Praecentur Schweidnitz“.

Literatura: Wojtkowski s. 8.

Nr 171. Breviarum Wratislaviense.

Łac., XV w., 32×21,5 cm, k. 385, *pap.*

Wiek: Pismo, notatka na przedniej okładce: „Anno domini 1496 in die sancte Barbare obiit Gheorgius Wossil, anno 1497 in die b. Udalrici obiit Bernardinus Bergk“ i inne wskazują na wiek XV. Z nazwiskiem Wilde spotykamy się wśród dominikanów w Świdnicy. Wśród dominikańskich przeorów w 1478 r. figuruje Piotr Wilde. Por. H. Schubert: Bilder aus der Geschichte der Stadt Schweidnitz. Schweidnitz 1911 s. 187.

Na okładce podane nazwisko: Antonius Litman, Marthon Stram, Michael Lassel, Moller

Umieszczona (k. 33—34) litania do Wszystkich Świętych zawiera odpowiednie wezwania średniowiecznego brewiarza wrocławskiego. K. 261 — na marginesie dopisano „Sigismundi... 1480“, „Deus qui beatum Sigismundum“.

Pierwsze cztery karty częściowo udarte.

Oprawa: deska i skóra, bardzo zniszczona w 1945 r. Rękopis przeoprawił L. Majchrzak w 1958 r.

Proweniencja: 1) „Praecentur Schweidnitz“. 2) Breviarium. Ad Praecenturam S. Nicolai Schwidnici.

Nr 172. Officium de Beata Maria Virgine.

Łac., XIV/XV w., 29,5×19,5 cm, k. 288, perg., *ilum.*

K. 1r—13v—Cursus de beata Virgine Maria per circulum anni. Tekst rozpoczyna się złoconym inicjałem „D“ (Domine labia...); k. 14r—21v — Historiae Festivitatium eiusdem virginis gloriosae. (In purificatione sancte Marie...); k. 22r—30r — Vigilia defunctorum (Iniciuntur Vespere defunctorum cum vigillis); infrascriptas datas per dominum Ernestum S. Pragensis Ecclesie. Miniatura — Matka Boża z Dzieciątkiem; k. 32r—245v — Liber qui intitulatur Laus Marie. (Incipit prologus in librum qui vocatur Laus Marie Virginis); k. 246—268r — Lectiones b. Brigittae de regno Suecie. (Incipit prologus beate Brigitte de regno Swecie); k. 269r—288v — Flores malagranati excerpti per magistrum Zanderum. Ostatnia karta doklejona ma tekst rozpoczynający się od słów: „Spes est audacia mentis...“

Zawiera inicjały i miniatury.

Zapiski z lat 1639, 1651 o mansjonarzach: Garbiel Erasmus Witke, Georgius Ferdin, Dobersch. Na doklejonej kartce zapisano, że Garbiel Erazm Witke został precentorem w 1639 r., Baltazar Seelbach w 1640. Radler (s. 32) podaje także inne daty.

Wiek: Pismo wskazuje na XV w.; na k. 152 jest już „In visitacione Marie“ (1389).

Explicit per manus T. de Lipczyk. (k. 268).

Oprawa: deska i skóra, bez ozdób. Przeoprawił L. Majchrzak w 1959 r.

Proweniencja: „Sum ex libris Ecclesiae s. Nicolai hic Swidnitii“.

Literatura: Wojtkowski s. 8.

Nr 175. Antiphonarium et Graduale pro aliquibus festis.

Łac., XV w., 47×34 cm, k. 31, perg., *not.*

K. 1 — In Dedicacione antiphona ad Vesperas (Sanctificavit dominus tabernaculum) i inne; k. 24 — Sequitur officium de festo Epiphaniae domini (Ecce aduenit dominator); k. 28r czysta; k. 28v — In dedicacione Ymnus (Urbs beata Iherusalem); k. 29r. — Ymnus de s. Barbara, Collecta de s. Barbara; k. 29v. — Ave maris stella; k. 30v. — Pange lingua; k. 31v. — Vexilla regis.

Wiek: XV. Na okładce notatka: 1) Mansion: ad s. Nicolaum, 2) man. Super domo Jacobi Sokehl penes Stanislai Hoffmanns in platea Köppensi redim. 17 Kreuzer. 1501.

Oprawa: deska i skóra, tłoczenia figuralne; pierwsza deska złamana; dwie klamry do zapinania.

Proweniencja naklejki: Ex Praecentur Schweidnitz.

Nr 176. Horae de Passione Domini.

Łac., XV w., 42×32 cm, k. 36, perg., *not.*

K. 1 — Gloria in excelsis Deo. Kyrie eleyson; k. 2 — corda uesta Ymnus: Pange lingua; k. 26 — śny charakter pisma (orationes pro pluvia, serenitate,

contra hereses, pro festa); k. 26v — Notandum ut diversi errores ac conclusiones euitantur... et primo de prexentore...

Item mansionariorum ordo talis est...

Item nullus in stallis tum scamis strepitum faciat... i inne przepisy przy śpiewie oficjum przez mansjonarzy świdnickich; k. 28v — czysta; k. 29 — Dulce lignum; k. 36 — inny charatker pisma: „Kyrie eleison“ (Paschale).

Oprawa: deska, skóra, jedna zapinka.

Wiek: pismo XV w.; na k. 27 po przepisach odnoszących się do zachowania w czasie śpiewu oficjum podana jest data MDi (1501) circa festum Michaelis i dopisana oracja Contra invasores bonorum ecclesiae.

Proweniencja: 1) Precentur Schweidnitz. 2) Sum ex libris divi Nicolai hic Suidnitii.

Nr 177. Antiphonarium pro aliquibus festis.

Łac., XVIII w., 21×32 cm, s. 78, pap., not.

K. 1 — In festo B. Mariae Virg. Dolorosae. Ad primas Vesperas Antiphonae.

Oprawa: deska i skóra. W 1958 r. naprawił ją L. Majchrzak.

Wiek: data 1747 r. na s. 76. Descripsit Godefridus Groman organista (450 455 208 378 4 252=1747), s. 77. Spis rzeczy sporządzony w r. 1807.

Nr 178. Passio Domini Nostri Jesu Christi.

Łac., XV w., 41×29 cm, k. 60 pap., not.

K. 58—60 czyste; k. 1 — Passio domini nostri ihesu christi secundum Matheum; k. 57 — Post hec autem rogauit pilatum ioseph ab ar.mathea... posuerunt eum.

Oprawa: deska, naprawiona w 1950 r.

Proweniencja: Vicarien-Communität. (Wrocław).

Nr 179. Cantionales totius anni secundum ritum, ordinem ac consuetudinem dioecesis Wratislaviensis accommodatum.

Łac., XVI w., 36×24 cm, k. 187, pap., ilum.

Cantionale „per Casparum Eichlerum Nissenum collectum et conscriptum 1591 mense decembri“. Pod tytułem szkic herbu i litery C. E. (Caspar Eichler).

Kancjonał uległ znacznemu zniszczeniu podczas wojny 1945 r.; przeoprawił go w 1958 r. L. Majchrzak.

K. 3, 4, 173—188 czyste; k. 1 — Chrystus ukrzyżowany (miniatura), w otoku napis: „Vere languores nostros ipse tulit et dolores nostros ipse portauit“; k. 172 — „Finis huius cantionalis Et absolutum in uigilia s. Thome Apostoli Anno nostre salutis Milesimo quingentesimo“. (Data wygląda na niedokończoną w stosunku do podanej na karcie tytułowej).

Proweniencja: Aus der Pfarrei Wildschütz, (1907 r. Wilczyce, Śląsk).

Nr 180. Horae Beatae Mariae Virginis.

Łac. XV w., k. 40, perg., pap., not.

Dwie pierwsze i dwie ostatnie karty papierowe. Od k. 27 wymiar kart pergaminu jest mniejszy od poprzednich.

K. 29 — De domina. „Kyrie leyson“, Gloria in excelsis Deo“, „Sanctus“; k. 38v — Visitationis Marie Virginis; k. 39—40 — Późniejsze dodatki (Tenebrae factae sunt).

Oprawa: deska, półskóra; egzemplarz zniszczony przeoprawiony w 1958 r. przez L. Majchrzaka.

Proweniencja: Praecentur Schweidnitz.

Nr 181. Antiphonarium et Graduale pro officio Beatae Marie Virginis.

Łac., XV w., 41×28 cm, k. 117, *pap.*, *illum.*

Pierwsza rubryka: *Sabbato ante aduentum domini od Vesperas antiphona „Aue maria gracia plena“*. W tekście są inicjały i skromne miniatury; k. 40 (dawna foliacja 39) ma inne pismo; karta ta była później doklejona do k. 39); k. 102v — *De sancto Nicolao* (dopisane później); k. 107 — od tej karty wymiary są mniejsze (*In festo Visitationis beate marie virginis ad vespervas antifone*).

Oprawa: deska i półskóra, dwie zapinki; na oprawie wytłaczane postacie apostołów i świętych.

Proweniencja: Praecentur Schweidnitz.

Nr 182. Antiphonarium et Graduale pro officio et Missa Beatae Mariae Virginis.

Łac., XV w., 38×26 cm, k. 151, *perg.* i *pap.*, *not.*

Przy końcu dodane karty papierowe.

Rękopis nadniszczony w czasie wybuchu bomby w bibliotece w 1945 r.

K. 1 — *Sabbato ante adventum domini ad vespervas antiphona*; k. 114 — Zaczynają się karty papierowe (*In festo visitationis beate virginis marie ad vespervas antiphona*).

Oprawa: deska i półskóra, zniszczona, zapinka jedna. Rękopis przeoprawił w 1958 r. L. Majchrzak.

Proweniencja: 1) Georgius Thiele Anno Domini 1628. 2) Praecentur Schweidnitz. 3) Na końcowej karcie ochronnej zarys tarczy herbowej i litery G. R. 1593.

Nr 240. Psalterium ad Vigiliis et Laudes conscriptum sub Reverendissimo Perillustrissimo ac Amplissimo D. D. Malachia Abbate Gmelnicensi dignissimo.

Łac., 1703 r., 32,5×20,5 cm, k. 214, *pap.*, *not.*

K. 180 — *Ad Laudes Breviarium consularum*... 1703. Na końcu karty 214 napis: A.M.D.G.B.F.M.O. SS.Hon. Dni 1704. 6.Matr. (Ad Maiorem Dei Gloriam, Beatae Mariae Virginis, Omnium Sanctorum Honorem).

K. 2 czysta. Na początku później dopisane teksty.

Oprawa: pergaminowa, deska, dwie klamerki do zapinania.

Proweniencja: 1) Von Pfarrer Grund in Himmelwitz [Jemielnica] mir bei meiner Abwesenheit daselbst am 16. 7. 1919 für das Archiv überlassen. (Jest to adnotacja ks. Alfonsa Nowaka z Wrocławia, zm. w r. 1940). 2) Aus dem Cisterzienserstift Himmelwitz mitgebracht 16. 7. 1919.

Opat Malachiasz Baguda rządził w Jemielnicy w latach 1694—1714. Por. A. Weltzel: *Das fürstliche Cisterzienserstift Himmelwitz*. Breslau 1895 s. 85—89.

Nr 241. Jesus Christus Nascens, Moriens et Resurgens seu Officium nocturnum pro praecipuis Christi Domini festivitibus.

Łac., 1745 r., 36,5×24 cm, k. 215, *pap.*, *illum.*, *not.*

K. 1, 213—215 czyste. K. 4 — In Nativitate Domini ad vigiliis... Na końcu napis „A.M.D.G.B.F.M. et OO.SS.H.-Amori et piae adorationi nati, crucifixi, resurgentis Jesu exarator offert, qui fuit unus ex Gmelnicensibus filiis indignus“.

Zachowane inicjały i ozdoby kwiatowe, przeważnie jednokolorowe.

Oprawa: deska i pergamin.

Proweniencja: „Am 16. 7. 1919 aus dem Fürstl. Cisterzienserstift Himmelwitz mitgebracht Nowak“.

W r. 1745 opatem cystersów Jemielnicy był Ludwik Herde. Por. Weltzel, jw. s. 103.

Nr 251. Agenda.

Łac., niem., 1652 r., 25,5×17,7 cm, k. 45, pap.

K. 26—45 czyste.

K. 3 — Ritus baptisandi infantes iuxta morem Ecclesiae catholicae Gonscriptus in Jawernigk Anno 1652 et primo de his qui de sacro fonte simul levare non possunt; k. 25 — Ordo perficiendorum suffragiorum die sancto Corporis Christi.

Oprawa: tektura i pergamin, wyciśnięte litery: I. B. L i data 1652, dwie tasiemki do zawiązywania.

Proweniencja: Ex Bibliotheca Rmi Capituli Cathedralis Ecclesiae Wratislaviensis.

Nr 289. Antiphonarium.

Łac., niem., XVI w., 20,7×15,5 cm, k. 85, pap., not.

K. 82—85 — czyste.

K. 1 — Am Palmtag. „Pueri hebrorum tollentes ramos olivarum“; k. 11 — In monte oliveti; k. 35 — An dem hohen Donnerstag zum Mandat; k. 39 — An dem Heyligen Karrfreytag; k. 45 — Am Tag der Himmelfahrt Christi; k. 70 — Rubryka o sposobie odbywania uroczystości „Fronleichnamfest“ (Boże Ciało).

Oprawa: tektura i skóra z tłoczeniami, na oprawie wyciśnięte „I. B. 1559“.

Proweniencja: S.M.Hyacintha Spising.

Nr 297. Caeremoniale des Benedictinerinnenklosters Liebenthal.

Łac., niem., 1669 r. 20×15,5 cm, k. 132 pap.

K. 62—66, 107—121, 124—131 — czyste.

Oprawa: tekturowa, płótno.

Proweniencja: „Ex libris Pauli Buchmann“ 1900. Pochodzi z Lubomia śląskiego.

Nr 306. Quadragesimale.

Łac., XIV w., 30×22 cm, k. 83, pap.

Oprawa: deska, skóra.

Początek i koniec zniszczony. Rękopis przeoprawił w 1959 r. L. Majchrzak.

Proweniencja: Aus der Pfarrei Reichenbach Sept. 1913 (Dzierżonów).

Nr 307. Breviarium Wratislaviense.

Łac., XV w., 33×22 cm, k. 299, pap.

K. 1 — Invitatorium; k. 75 — inny nieco charakter pisma (Dominica prima in adventu). Na pierwszej okładce kolorowy sztych przedstawiający Matkę Bożą z Dzieciątkiem Jezus. Ostatnie i początkowe karty podarte. Umieszczony na początku kalendarz wydarty. Grzbień uszkodzony.

Oprawa: deska i skóra, zachowane guzy ochronne.

Proweniencja: „Aus der Pfarrei Reichenbach“ (1913 r., Dzierżoniów).

Literatura: Schenk s. 121.

Nr 316. Missale.

Lac., XV w., 19×14 cm, k. 79, perg., ilum.

Główną miniaturą jest scena z ukrzyżowaniem Chrystusa Pana. Tekst mszału rozpoczyna się słowami: „Eterne deus” i rubryką „In natiuitate domini”. Na trzecim folium jest miniatura z Chrystusem Ukrzyżowanym, na czwartym jest „prefacio cottidiana” i sam kanon mszalny. Po kanonie oracja „Omnipotens sempiternus deus, qui humanum genus...” i formularz mszy św. „Dominica de sancta Trinitate”. Na k. 73 podana jest rubryka „Incipit baptismus”, a po niej następują benedykcje (Benedictio elemosine, carniuum, casei, lardi ouorum, panis, communis). Na k. 72 — pismo innej ręki. Na wklejce ostatniej okładki jest podany dokument... zu Schefftlary. Pod dokumentem na okładce jest podany formularz mszy św. na Boże Ciało (Cibauit eos ex adipe frumenti). Po formularzu mszalnym mamy zapiskę: „scriptum pro me ulrico ratmair”. Nazwisko „Ratmair” w tym miejscu jest przekreślone a dopiero dalej dodane „ratmair olim domesticus in Aufkirche, Anno Domini 1448 orate pro me misero peccatore”. Po k. 72 — dwie karty wycięte.

Wyklejki wewnętrzne oprawy są z odpisów dwóch dokumentów prepozyta Jana z Schefftlary, Praemonstratensium Praeposit. (w Bawarii ..93).

Oprawa: deska i skóra.

Proweniencja: „Priesterhaus-Bilbiothek in Neisse”.

Nr 317. Rituale.

Lac., XVII w., 21,5×14,5 cm, k. 38, pap., ilum., not.

Zachowane inicjały. K. 1 — In Purificatione B. Virg. Mariae. „In Dominica Resurrectionis” podana polska pieśń „Chrystus zmartwychwstał”.

Oprawa: deska i pergamin, zapinki mosiężne.

Proweniencja: Pfarrer Grund in Himmelwitz (Jemielnica) überreichte das Buch am 16. 7. 1919 gelegentlich einer Anwesenheit in Himmelwitz dem Diözesanarchiv. Przywiózł go ks. Alfons Nowak, dyrektor Archiwum-Muzeum Archidiecezjalnego i Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu. Por. W. Urban: Działalność naukowa ks. dra Alfonsa Nowaka. *Wiadomości Urzędowe Kurii Biskupiej Śląska Opolskiego*. R. 11: 1959 s. 534—535.

Nr 331. Hymni sacri ad laudandum Dominum in Maria Matre Diuinissimi et sanctis eius.

Lac., 1809 r., 14,7×9 cm, k. 73, pap.

K. 1—2, 72—73 czyste.

Oprawa: tektura i skóra.

Nr 334. Antiphonae ad Vesperas et ad Laudes de omnibus festis, solemniter celebrandis in Ecclesia Cathedrali Wratisla-

viensi ad usum RR. ac Illustr. DD. Praelatorum et Canonicorum elaboratae a Carlo Pelz Vicario et Vice-Cantore.

Łac., XVIII w., 18×12 cm, k. 39, pap., not.

K. 38—39 czyste.

Oprawa: tektura i płótno.

Nr 337. Processional nach den Satzungen des Predigier-Ordens.

Łac., niem., 1800 r., 17,5×10,5 cm, s. 126, pap., not.

„Geschrieben und zum Andenken gewidmet von P.L.V. 18. Juni 1800”.

Nr 347. Fragmenta liturgica et scripturistica. Calendarium, Commentarius Genesis cap. 1, 26; Job. cap. 1—27.

Łac., XIII w., 24×17 cm, k. 87, perg.

Liturgiczny kalendarz obejmuje miesiące od maja do sierpnia. Użyte są określenia polskie (czirwec, szirpen). Jest w nim mowa o kanonizowanym św. Stanisławie (1253) oraz kanonizowanej św. Klarze w 1255 r. Inne teksty XIV—XV w.

Wymienione fragmenty pochodzą ze Śląska.

Literatura: Schenk s. 121.

Nr 365. Von den Andachtsübungen, Gebräuchen und Cérémonien der Christlichen Kirchen. (k. 2—59).

Niem., XIV w., 23,5×20,3 cm, k. 84, pap.

K. 47, 80—84 czyste; na k. 61r.—80r. dołączona jest patrologia. Są to wykłady spisane przez C. Noske.

Nr 438. Pontificale.

Łac., XVI w., 31×22 cm, k. 82, pap., not.

Wiek: czas ok. 1539 r.

K. 47—64 czyste.

Na pierwszej ochronnej karcie napis: „Coelesti benedictione benedicat vos Omnipotens Deus Pater et Filius et Spiritus Sanctus”. K. 3 — Index sequentis operis cuius adminiculo omnia contenta facile inveniuntur... Primam... secundam Semipaginam cuiusque folii significat; k. 44 — Processio in die Animarum. (Test późniejszy). Na końcu są późniejsze dodatki (od k. 65 „In festo Sancti Joannis Baptistae Lectio IX”) i inne.

Oprawa: deska i skóra, bardzo zniszczona; tłoczenia w oprawie figuralne i geometryczne.

Dawna sygnatura VIII, 191, F.

Nr 440. Officium Defunctorum in Sacello mortuorum quotidie recitari solitum, recenter descriptum sub procuratore huius foundationis R. D. Francisco Baumert, vicario mansionariorum et vicedecano et beneficentis tunc temporis Carolo Hübner, alumnorum seniori, Josepho Füssel, alumnorum subseniorum, Francisco Faulhammer, alumno-presbit.

Łac., niem. XIX w., 36,5×23 cm, k. 38, pap.

Catalogus Cleri almae Dioecesis Wratislaviensis (Wratislaviae 1828 s. 7) podaje jako wicedziekana katedralnego Teofila Baumerta. H. Hoffmann: Die Geschichte des Breslauer Alumnats (s. 255 nn.) wymienia jako subregensa w Alumnacie Augusta Hübnera, który objął to stanowisko 1826 r.

Nr 441. Totenofficium.

Łac., niem., XIX w., 36,5×23 cm, pap. k. 71.

Na końcu dodany „Modus recitandi Rosarium in Sacello Mortuorum“; a więc oficjum przeznaczone było dla kaplicy zmarłych przy katedrze wrocławskiej. K. 1 i 71 czyste.

Oprawa: tekturowa, zniszczona.

Dawna syngatura VIII. 196. F.

Nr 472. Missae Votivae Beatae Virginis Mariae et festa propria per annum occurrentia.

Łac., XVIII w., 38×25 cm, s. 74, pap., not.

4 tomy.

Oprawa: tektura i skóra.

Proweniencja: Am 16. 2. 1933 vom Dom (katedra wrocławska) übersandt.

Nr 480. Liturgische Aufzeichnungen des Konsistorialrates Schumann.

Niem., XIX w., 26,5×22 cm, k. 124, pap.

K. 1, 20, 24, 25, 29—142 czyste.

Oprawa: płótno.

Proweniencja: Zapis w 1935 r. córki K. Schumana, który po śmierci swej żony w 65 roku życia otrzymał święcenia kapłańskie. Karol Schumann radca konsystorsialny i generalnego wikariatu, urodzony w Bolesławcu 11. V. 1814, otrzymał święcenia kapłańskie 4 XI 1879 r. w Pradze. Por. Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu II c 4 a s. 689; Schematismus des Bisthums Breslau. Breslau 1884 s. 22.

Nr 507. Antiphonarium.

Łac., XVII w., 45×30 cm, k. 129, pap., not.

Na okładce napis: „per miserere mei tollitur ira Dei“.

Tekst rozpoczyna się formularzem: „In primo sabbato Aduentus“.

Egzemplarz uszkodzony. Oprawa: deska i skóra.

Proweniencja: „Vermutlich aus der Kreuzkirche in Breslau“.

Nr 508. Weltlicher Leuthen Messbuch, begreifend seher kräftige andächtige und herzliche Mess-Gebete.

Niem., 1719 r., 18×14 cm, k. 271, pap.

Oprawa: tektura.

Proweniencja: Dar ks. Zygfryda Zimмера z Wrocławia w 1946 r.

Nr 518. Missale.

Łac., XV w., 35×25 cm, k. 336, perg., ilum.

Tekst pierwszej zachowanej karty rozpoczyna się od słów: „Veni et ostende nobis faciem tuam Domine“.

Początkowe i ostatnie folia są wydarte.

W proprium Sanctorum dopisane są oracje, np. de S. Allelixio, de S. Procopio, de S. Martha, de S. Felicissimo et Agapito, S. Clara, Victorino, S. Ludmilla i inne. W kalendarzu diecezji wrocławskiej figurują św. Aleksy, Marta (por. J. Jungnitz: *Das Breslauer Brevier und Proprium*, Breslau 1893 s. 54—55), święto św. Marty miało nawet ryt duplex.

K. 159 — Miniatura przedstawiająca Chrystusa Ukrzyżowanego i stojącą pod krzyżem Najświętszą Maryję Pannę i św. Jana; k. 160 — Kanon mszalny; k. 164 — De Sancta Trinitate; k. 264 — ma kolektę de S. Stanislawo; k. 266 — de S. Francisco i inne; k. 267 — S. Hedvigis.

Mszał prawdopodobnie nie pochodzi z diecezji wrocławskiej, skoro teksty mszalne, o św. Jadwidze ma dopisane później; możliwe, że powstał na terenie Czech.

Na okładce dopisane teksty: „Item de beata Virgine”. (Stabat Mater dolorosa).

Oprawa: deska i skóra; w oprawie tłoczone linie; guzy ochronne zagubione.

Proweniencja: Mszał ten przekazała Kuria Wrocławska do Biblioteki Kapitulnej 29 lipca 1949 r., otrzymawszy go z parafii Międzyzlesie (Ziemia Kłodzka).

Nr 524. Liber capitularis et collectarius.

Lac., XV w., 31,2×22,7 cm, k. 163, perg., ilum.

Pochodzi z katedry wrocławskiej.

Na pierwszym folium mamy rubrykę: „Chorus dexter — chorus sinister Anno 1623“ i tu są wymienione nazwiska członków kapituły katedralnej, począwszy od „Seren. Joan. Albertus...“ Strona wersyjna ma „Nomina DD. Prae-latorum et Canonicorum Cathedralis Ecclesiae Wratislaviensis. Anno 1630 cum suis vicariis“.

Na drugim folium jest napis: „Senium vicariorum“ 1549 i 1554, na czwartym — „chorus dexter et sinister 1580“, na piątym chór z r. 1593, na szóstym: „collectores“ oraz „Legunt de domina“ z wykazem nazwisk. Na wersyjnej stronie tegoż „Hierusalem surge et exue te vestibus iocunditatis induere cinere et cilicio. Quia in te occisus est saluator Israel. Anno Christi 1651“.

Na sześciu następnych kartach mieści się kalendarz liturgiczny, a po nim rozpoczyna się tekst właściwy: „dominica prima in aduentu domini ad vespas capitulum“ inicjałem „D“ z ozdobami kwiatowymi i złota. Podobne ozdoby mają i inne inicjały.

Na szóstej karcie od końca (158) podana jest rubryka, określająca czas powstania kodeksu: „ordo ad peragendum circuitum contra pestem siue mortalitatem tentus et seruatus Anno domini M^oCCCC nonagesimo quinto“ (1495).

K. 139 — Litania do W. Świętych zawierająca świętych z kalendarza śląskiego.

Na przedostatniej karcie podany jest znowu: „Chorus dexter et sinister 1606, 22 Juli“. Notatka kończy się wzmianką, że Ernestus Thaddaeus Reimnitz factus vicarius 1739 die 14 Maij“.

Na ostatniej karcie mieści się litania do Wszystkich Świętych.

Oprawa: deska i skóra, tłoczenia oprawy z motywami roślinnymi, okucia mosiężne, dwie klamry do zapinania, jedna z nich jest oderwana, grzbięt uszkodzony.

Na wewnętrznej stronie pierwszej okładki mamy zapiski o historycznej treści z r. 1740: jedna mówi o śmierci Karola VI „Romanorum Imperator Ulti-

mus de Linea Habsburgica", dalej Karola Juliusza barona Becka oraz o nominacji Peretiusa na kanonika kolegiaty św. Krzyża we Wrocławiu.

Literatura: Schenk s. 121.

Nr 525. Graduale.

Łac., XV w., 58×40 cm, k. 328, perg., illum., not.

Zachowane piękne inicjały i miniatury z postaciami świętych i z motywami roślinnymi.

K. 14 — Ofiarowanie Pana Jezusa w świątyni; k. 20 — św. Agata, k. 38 św. Filip, Jakub, k. 60 św. Piotr i Paweł, ks. 68 św. Wawrzyniec, k. 75v Wniebowzięcie Najświętszej Maryi Panny, k. 94 św. Michał Arch., k. 115 Apostołów (In vigiliis unius Apostoli), k. 118v Apostołów (In vigilia plurimorum Apost.), 158v Święty (In nativitate unius Sancti), k. 162v Męczennik (In nativitate plurimorum Martyrum), k. 230v Papież (In nativitate unius confessoris Pontificis).

Oprawa: deska i skóra, okucia; zniszczona na grzbiecie, górna deska okładki pęknięta; naprawiona na grzbiecie w 1956 r.

K. 5 — herb, ale nieco zatarty, słabo czytelny.

Proweniencja: Otrzymano z Administracji Apostolskiej we Wrocławiu w r. 1947 bez podania bliższych danych o pochodzeniu.

Nr 527. Teil einer Heiligenlegende (?) oraz resztki tekstów liturgicznych.

Łac., 1427 r., perg., 14×20 cm, k. 5

K. 5 — Explicit hic per manum Henrici de Ffulweck Anno domini 1427 in vigilia Jacobi apostoli in Rathibor (Racibórz).

Wzmianki: Sergi et Bachi, Leonardi, Willibrordi, Eufemie, Joannis, Christostomi.

Oprawiono w 1952 r.

Nr 534. Liber benedictionum ex Rituali Romano excerptarum pro usu et pro opportunitate presbiteri in cura animarum existens, conscriptus a Joanne Loss — 1802.

Łac., 1802 r., 16×10 cm, s. 432, 5 nlb., pap.

Oprawa tekturowa.

Proweniencja: Pieczęć — Priesterhaus Kapellenberg.

Stara sygnatura: Rt. 8.

Nr 535. Rituale.

Łac., XIX w., 16,1×11,7 cm, k. 54 pap.

Na okładce wewnętrznej zapiska: „Pro monte Capellae — pro non P. P. Capucinatorum“.

K. 41—43 czyste.

Oprawa tekturowa.

Stara sygnatura: Rt. 3.

Nr 536. Preces ante benedictionem in festo septem dolorum B. M. Virginis.

Łac., niem., XIX w., 17,5×10 cm, k. 19.

Oprawa tekturowa.

Stara sygnatura: Rt. 2 w 19.

Nr 566. Antiphonarum — Sanctorale.

Lac., 1646 r., 21,4×16,2 cm, k. 466, pap.; not.

O pochodzeniu mówi zapiska: Per Fratrem Abrahamum monasterii Oliuensis Professum Kloster-Bibliothek Neu-Zelle Valecturus Neuzella eidem hunc librum donavit Fr. Abraham Thullig Presbiter Professus Olivensis.

K. 1 — In die Sancti Andreae Ad Vesperas hymnus.

Oprawa: deska, skóra; zniszczona.

Proweniencja: Aus Schwiebus 13. 7. 1904. (Świebodzin).

Nr 568. Absolutiones et benedictiones pro matutinis solemnibus.

Lac., XIX w., 19,7×16,5 cm, k. 25, pap., not.

K. 16—19 czyste.

Oprawa: tektura, płótno.

K. 2 — In matutinis solemnibus..

Nr 716. Liber orationalis.

Niederl., perg., XV w., k. 174, nlb. 3, 12×17,2 cm, ilum.

W kalendarzu i w litanii do Wszystkich Świętych brak św. Jadwigi, św. Stanisława, modlitewnik więc nie jest śląskiego pochodzenia.

Wiek: na k. 71 podana rubryka o nadaniu odpustu przez papieża Sykstusa IV (1471—1484) za odmówienie modlitwy w związku ze świętem „Conceptio BMV“. Zatem kodeks powstał po r. 1484.

Oprawa: deska, skóra, ornamenty, dwie zapinki.

Proweniencja: подарował w r. 1961 ks. dziekan mgr Jan Kucy, Wiązów, woj. Wrocław.

Nr 718. Breviarium.

Lac., perg., XIV w., k. 287, 16×21,5 cm, ilum.

Wiek: na k. 269 dopisano inną ręką tekst „In vigilia Visitationis omelia secundum Lucam“ oraz „in primis vespis super psalmos antiphona“, a więc tekst mógł być dopisany po roku 1389, czyli po wprowadzeniu święta Nawiedzenia św. Elżbiety.

Oprawa: jedna okładka z deski, druga z tektury, pergamin, na dolnej okładce obraz (Sancta Margaretha).

Proweniencja: brak danych.

Literatura: A. Nowack; Führer durch das Erzbischöfl. Diözesanmuseum in Breslau. Breslau 1932 s. 40.

II. RĘKOPISY Z BIBLIOTEKI POKOLEGIACKIEJ W NYSIE

Nr 3n. Agenda.

Lac., 1493 r., 22×17,5 cm, k. 93, perg., ilum., not.

Tekst agendy kończy się formularzem ceremonii Wielkiego Tygodnia i rezurekcji. Karty ochronne są papierowe. K. 74—79 czyste.

Inicjały przeważnie jednokolorowe.

Oprawa: deska, skóra, tłoczenia w oprawie — postacie proroków, ewangelistów i motywów roślinnych. Na oprawie pod główną postacią jest napis: *Voluntatem timencijum se faciet dominus Psal.*

Proweniencja: 1) na pierwszej karcie ochronnej pergaminowej napis czerwony: „*Liber venerabilis viri magistri Martini Lessner Canonici et plebani nissensis quem conscribere misit et dedit ecclesie sue parochiali sancti Jacobi ibidem utentes eodem Orate deum pro eo. Scriptus per Martinum Wane Capellanum eiusdem de olmutz nacione Anno salutis nostre 1493*”. 2) *Bibliotheca Parochialis Ecclesiae s. Jacobi Nissae 1681. A. 57.*

Dawna sygnatura III, 47, R. 55.

O Marcynie Lessner por. Müller s. 78; Schenk s. 121; Völkel s. 152.

Nr 9n. Rituale.

Lac., niem., 1657 r., 20,2×16 cm, k. 54, perg.

K. 2 — *Ordo baptisandi infantes*; k. 54 czysta.

Na karcie tytułowej podano datę 1657 a na okładce dolnej 1659.

Na ostatniej okładce zapiska: „*descriptum a Valentino Maximiliano Gallo pro tempore Gym. Niss. ad s. Jacobum Auditore. Absolutum 19 Julij 1659*”.

Oprawa: tektura i skóra z wyciśniętym wzorem „IHS” i złoceniami.

Dawna sygnatura XXVIII, 3.

Nr 13n. Rituale Sacramentorum et aliarum Ecclesiae caeremoniarum.

Lac., niem., XVII w., 20×16 cm, s. 126, pap.

Pod tytułem napis: „*Filialis Ecclesiae Corporis Christi Kr.kovi*”, a na karcie ochronnej adnotacja: „*Hanc agendam sua manu descripsit R. Dominus Tobias Ignatius Kuttig, primus post reformationem Wilkovie, Jacobsdorffi et Krikovie Pastor animarum: Cuius anima per misericordiam Dei, requiescat in Sancta pace, Amen*”.

Oprawa: pergamin z nutami i tekstem.

Proweniencja: *Filialis Ecclesiae Corporis Christi Krikovie*.

Krikau, Krzyków, Krikow, Cricow leży w powiecie Namysłowskim.

Por. J. G. Knie: *Alphabetisch — statistisch — topographische Übersicht der Dörfer, Flecken, Städte und anderen Orte der Königl. Preuss. Provinz Schlesien. Breslau 1845 s. 323. Jakobsdorf — Jakubowice (s. 248), Wilkov — Wilków.*

Dawna sygnatura XII, 53.

Nr 14n. Rituale.

Lac., XVI w., 16,4×10,7 cm, k. 98, pap., not.

K. 1 — *In die S. Marci post Missam Vicedecanus inchoat flexis genibus.*

Na k. 40 w rubryce „*Ordo recipiendi nouos Canon cos*” jest w tekście poprawka po słowach „*Et fidelis ero Ecclesiae Collegiatae SS. Jacobi et Nicolai in antiqua Nissa*”. Zamiast „*In antiqua Nissa*” dodano na dole „*Ciuitate Nissensi intra muros*”. Na okładce jest krzyż a koło krzyża litery „F. R.” U podstawy krzyża napis „*Virtus labore nitescit*” i niżej znowu litery „F. C.” Na ostatniej karcie podany jest wykaz opłat, które musiał uiszczać nowy altarzysta u św. Jakuba w Nysie. K. 1, 2, 43, 50, 54—96, 98 czyste.

Oprawa: tektura i skóra. Na oprawie tłoczone postacie głównie ze Starego Testamentu (Daniel, Dawid, Jonasz), mniej z Nowego (Paweł), Pod główną

postacią, wytłoczoną na okładce, są słowa: „Sic pereant omnes inimici tui domine iudicium“.

Dawna sygnatura IX, 2.

Nr 15n. Ordo administrandi Sacramentum extremae unctionis.

Łac., niem., XVIII w., 17,4×11 cm, k. 26, pap.

K. 26 — czysta.

Oprawa: tektura i brunatna skóra.

Dawna sygnatura XXVI, 49.

Nr 16n. Missale.

Łac., XV w., 27,5×20,5 cm, k. 77, perg., ilum.

Początek i koniec mszału wydarty. Tekst rozpoczyna się dopiero od kanonu (Te igitur clementissime pater). Po kanonie zachowała się mała miniaturka — twarz Chrystusa Pana na chuście św. Weroniki. Po niej idzie tekst mszy św. „de sancta Trinitate“ oraz „de corpore Christi“.

Oprawa: deska i skóra, dwie klamry, okucia ochronne.

Dawna sygnatura XX, 1.

Literatura: Schenk s. 121; Wojtkowski s. 9.

Nr 18n. Passional das ist der Hailigen Leben der Hailigen dreyfaltigkeit zu lob Mariae der wirdigen Jungfrauen Mutter Jesu Christi zu ehren allen Tugendtlichen Christen Menschen, zu einer heilsamen anweisung beschrieben durch Antonium Koberger in der Kayserlichen Stadt Nürnberg um Jahr unsser Erlösung da man zehlet Tausendt vür Hundert im acht und achtzigsten Jahr nach unssers lieben Herre en Geburth.

Niem., odpis z XIX w. na podstawie egzemplarza z 1488 r., 30,6×20 cm, k. 29, pap.

K. 210—329 czyste.

Oprawa: tektura i skóra.

Dawna sygnatura XX, 3.

Nr 21n. Viaticus (Breviarum Wratislaviense).

Łac., XV w., 23×17,2 cm, k. 418, perg., ilum.

Na okładce wewnątrz zapiska: „Ex antiquissima consuetudine obligatur ad faciendos sermones in latino ad clerum in Ecclesia Wratislaviensi: Fratres monasterii sancti Adalberti Ordinis Predicatorum: Die Natiuitatis Christi. Die Sancto Pasce. Die Sancto Penthecostes. Die Natiuitatis Johannis baptiste. Et die Veneris Sancte in volgari. — Fratres monasterii sancti Jacobi ordinis minorum — Die Sancti Stephani protomartyris. Die secunda Pasche. Die Sancti Stanislai. Die secunda Penthecostes. — Fratres monasterii sancte Dorothee ordinis Sancti augustini heremitarum — Die Sancti Johannis ewangeliste, Die Sancti Vicenti, Die tercia Pasche. Die dedicacionis Ecclesiae Wratislaviensis“.

Po tym tekście idzie „Terribilis, crux, col, sua mater Apostol. Magdale negetur Marce luceque legetur — In festis harum die Credo non aliarum“. „Tres

negat Aduentus et Septuagesima cantus — scilicet has — Te Deum — Gloria in excelsis et Ite“.

Wykaz „festa pontificalia“, Natiuitatis cristi, circuitus Palmarum, circuitus Purificationis marie fiunt prius Cena domini, Vigilia Pasche, Pasche proprio die, Penthecostes, Corporis Christi circuitus tantum, Assumptionis Marie, Natiuitatis Johannis baptiste, Dedicationis ecclesie“.

Wykaz „Dies circuitus extra dominicas“ — Natiuitas cristi, Corporis cristi, natiuitas sancti Johannis baptiste, Assumptionis Marie“.

Początek i koniec był wydarty już przed r. 1681.

Oprawa: deska i skóra.

Proweniencja: 1) Bibliotheca Parochialis Ecclesiae s. Jacobi Nissae 1681. z. 36. 2) Pieczęć: „Erzbischöfliches Diözesanarchiv Breslau“.

Dawna sygnatura XXI, 26.

Literatura: Schenk s. 121; Wojtkowski s. 9.

Nr 22n. Missale.

Łac., 1476 r., 38,8×28 cm, k. 224, *perg.*, *ilum.*

Na pergaminie ochronnym notatka „Anno domini M^oCCCCXL^o consecrata est hec ecclesia in honorem sancte Crucis“, „Summum altare in honorem sancte crucis beate marie virginis et sancte andree apostoli“, „Altare circa sacristiam in honore sancti Michaelis archanegli et beatorum petri et pauli et omnium aliorum apostolorum Erasmi laurencii christophori et decem milium uirginum et nicolai pontificis“, Altare circa hostium in honore sanctorum ambrosii ieronimi et symeonis confessorum atque sanctarum barbare Katharine dorothee et margarethe virginum hedwigis elysabeth et brigitte electarum“.

Późniejsza ręka z XV w. dopisała oracje „pro antistite et pro pace“.

Pierwszy inicjał wycięty, jak też i kanonu mszalnego, zachowały się inicjały mniejsze, np. na k. 98 — inicjał „B“ (Benedicta sit...“).

Oprawa: deska, skóra, okucia, ochronne guzy, tłoczenia: kwiaty i orły, na grzbiecie skóra zdarta.

Proweniencja: 1) Anno domini M^oCCCCLXXVI comparatus est iste liber a vitrico capelle sancte Crucis pro XVIII florenis et pertinet ad ecclesiam sancti Jacobi in Nissa etc“. 2) Bibliotheca Parochialis Ecclesiae s. Jacobi Nissae 1681.

Literatura: Schenk s. 121; Wojtkowski s. 10.

Nr 44n. Missale Wratislaviense.

Łac., XIV/XV w., 39×30,5 cm, k. 218, *perg.*, *ilum.*

Na pergaminie ochronnym „Nota — quod cuidam deuote reuelatum est...“ Kalendarz obejmuje 4 karty. Na odwrocie ostatniej karty kalendarzowej dopisano inną ręką „Officium pro serenitate, pro pace, pro pluuiis“. Pierwszy inicjał jest wycięty z tekstem, podobnie i inne inicjały wycięte. Całe 104 folium jest wycięte. Przed kanonem wycięty inicjał kanonu mszalnego. Na formularzu mszalnym na Trójęcę św. zachował się inicjał „B“, na Boże Ciało „C“. Od folium 308 mamy późniejsze dopiski: „Iter agentibus, Officium de presentatione Marie, Nota de Missa que legitur de septem gaudiis sumit CCC dies indulgentiarum, Officium de septem gaudiis celestibus Beate Virginis Marie“. Na końcu podany jest wykaz „Ordo collectarum...“ oraz „de beata Brigitta collecta“.

K. 317—318 czyste.

Oprawa: deska, skóra, wytłoczenia roślinnych wzorów, okucia, dwie klamry.

Proweniencja: *Ecclesiae Parochialis s. Jacobi Nissae*“.

Dawna sygnatura XXV, 32.

Literatura: Schenk s. 121; Wojtkowski s. 9.

Nr 45n. Missale Wratislaviense.

Łac., XV w., 39,5×28,5 cm, k. 318, pap., *illum.*, not.

Na pierwszym folium dopisano formularz mszy św. „In transfiguracione domini” oraz „collecta, secreta, completorium” contra pestem. Na ostatnim folium dopisano formularz „In decollacione sancti Johannis Epistola. In die symonis et Jude apostolorum Ewangelium, In Vigilia Epiphanie, In Octaua Innocentium“.

Inicjały powycinane.

Oprawa: deska i skóra, okucia (zniszczone), w środku oprawy wytłoczone postacie pod krzyżem, u góry napis: „Missale Wratislaviense“, a na drugiej okładce wytłoczone są herby-lilie biskupstwa wrocławskiego. Oprawa pochodzi z roku 1550.

Dawna sygnatura XXV, 35.

Literatura: Schenk s. 122; Wojtkowski s. 9.

Nr 46n. Missale Wratislaviense.

Łac., XV w., 36,4×25,5 cm, k. 306, perg., *illum.*

Kalendarz miesiąca i kanon wycięte, na końcu dopisek innej ręki: „Aue s. Barbara“. K. 306 czysta.

Pierwszy inicjał i kanon wycięte; zachowały się inicjały mniejsze.

Oprawa: deska, skóra okucia, klamry.

Proweniencja: 1) „Nicolaus Tinczmannus Nissenus Silesius Philosophiae et Medicinæ Doctor, Eques auracus, Scholasticus Canonicus Wratislaviensis, Consiliarius Caesareus hoc Missale dono dedit Ecclesiae Parochiali s. Jacobi Apostoli Nissae Anno 1630“. 2) „Ecclesiae Parochialis S. Jacobi Nissae“.

Dawna sygnatura XXIII, 33.

O Tinczmannie por. J. Jungnitz: *Die Breslauer Germaniker*. Breslau 1906 s. 54 nn.; Völkel s. 207—209.

Literatura: Schenk s. 122; Wojtkowski s. 9.

Nr 47n. Missale Wratislaviense.

Łac., XIV w., 37×29 cm, pap. *illum.* k. 164.

Na pierwszej karcie ochronnej pergaminowej jest tekst „In vigilia visitacionis sancte Marie ad missam — Rorate celi”. Po kalendarzu następuje tekst „Dominica prima in aduentum domini: Ad te leuauit animam meam“. Tekst rozpoczyna inicjał „A“. Przed tekstem kanonu prefacja i Gloria in excelsis oraz Gloria in excelsis (de beata uirgine). Na dole miniaura Chrystusa: Mąż boleści powstający z grobu. Inicjał kanonu wycięty.

Oprawa: deska, skóra podwójna, okucia mosiężne (zniszczone).

Proweniencja: *Bibliotheca Parochialis Ecclesiae s. Jacobi Nissae*.

Dawna sygnatura XXV, 34.

Literatura: Schenk s. 122.

Nr 48n. Missale.

Łac., 1417 r., 43×33 cm, k. 344, perg., *illum.*

Na trzecim folium od końca zapiska: „Anno domini Millesimo Quadringentesimo XVII° compleuit Nicolaus Breuits Cathedralis Cracoviensis librum Mis-

salem Venerabili viro domino Jacobo Pudweck plebani in Nisa. Eodem anno facta est unio per diuinam clemenciam in concilio constancie. Item eodem anno dissensio facta est Nise inter monetam denariorum que moneta est noua et valde pulchra et laudabilis et amabilis omnibus hominibus quia habuit pro signo caput iohannis in disco et postmodum in breui subico fuit diffamata in uniuersa regione in tantum ita quod homines magnum dampnum perceperunt, etc. Si quis in hoc libro vult famulare deo Missam cantando pro se suisque flagitando. In caritate dei memor ille mei. Illi deus adonaii miserere mei nicolai. Obsequium nomen celi mihi prestatur cecumen. Vice volumen sit michi lumen cernere numen. Addantur soraphy celi cernunt cum plebe fideli. Amen“.

Inna ręka dopisała „Missa de tribus regibus“. Na początku mieści się kalendarz. Po kalendarzu następuje rubryka na dwu foliach. Potem mamy Gloria in excelsis“ oraz „Gloria in excelsis“ (de domina nostra) i officium de purificatione beate Marie virginis. Inicjały powycinane, po kanonie brak trzech foliów, po tekście mszalnym „Contra raptores et inuasores bonorum ecclesie“ jest wycięta połowa folium.

Oprawa: deska i skóra, zniszczona, tłoczenia: lilie i lwy, klamry urwane.

Proweniencja: 1) Jak. Pudweck. 2) Ecclesiae s. Jacobi Nissae.

Dawna sygnatura XXIV, 37.

Por. Müller s. 72—73; Pedewitz (s. 24) pisze, że Pudweck otrzymał tenże mszał od uniwersytetu krakowskiego jako jego były profesor „unde eidem dicta Universitas missale magnum in pergamento scriptum dono dedit“.

Literatura: Schenk s. 122; F. Schuppe s. 82; Wojtkowski s. 9.

Nr 49n. Missale Wratislaviense.

Lac., XV w., 40×27,4 cm, k. 324, perg., ilum.

Na początku jest kalendarz. Na końcu dopiska „Virginis Marie laudes intonant christiani...“. Na ostatniej karcie jest oracja, sekreta i kompleta „pro antistite“ a na oprawie „pro plebe“.

K. 133 czysta. Inicjały powycinane.

Oprawa: deska i skóra, okucia, w oprawie tłoczenia roślinnych motywów.

Proweniencja: Ecclesiae Parochialis s. Jacobi Nissae.

Dawna sygnatura XXIV, 36.

Literatura: Schenk s. 122.

Nr 51n. Missale.

Lac., 1479 r., 38,5×29,5 cm, k. 257, perg., ilum.

Kalendarz pisany na czterech foliach w podwójnej kolumnie.

Inicjały wycięte.

Oprawa: deska i skóra. Oprawa deski uszkodzona. Mszał przeoprawił w 1958 r. L. Majchrzak.

Proweniencja: „Hunc librum cum calice argenteo testauit dominus Nicolaus Reysinger ad primum ministerium altaris sancte trinitatis retro manus altare ecclesie sancti Jacobi anno domini MCCCCLXXIX qui ut in pace quiescat orate et pro fundatoribus“.

Dawna sygnatura XXV, 29.

Literatura: Schenk s. 122; Wojtkowski s. 9.

Nr 52n. Breviarium.

Lac., XV w., 40×28,5 cm, k. 407, perg., ilum.

Kalendarz mieści się na 5 foliach, pierwsze karty tekstu wycięte, na czterech ostatnich foliach odcięto podłużny margines a na wersyjnej stronie 343 fol. inna ręka dopisała: De sancto Erasmo. antiphona ad Vesperas (Martiris egregii festum celebramus Erasmi qui dominum celi dilexit mente fideli).

Inicjały wycięte.

Oprawa: pierwsza okładka zaginęła; brewiarz ten przeoprawił w 1958 r. L. Majchrzak.

Proweniencja: „Ecclesiae s. Jacobi Nissae“.

Dawna sygnatura XIII, 7.

Literatura: Schenk s. 122; Wojtkowski s. 9.

Nr 53n. Missale.

Łac., przed 1438 r., 30,5×29 cm, k. 292, perg., ilum.

Calendarium mieści się na sześciu foliach; tekst rozpoczyna się na „Dominica prima in aduentu domini“ inicjałem „A“ (Ad te leuauit animam meam deus meus). Przed prefacjami i częściami z „ordo missae“ późniejsza ręka dopisała: „Evangelium Dominice Sancte Trinitatis et utriusque festo Sancte Crucis secundum Johannem iiii capite In illo tempore erat homo ex phariseis Nicodemus nomine...“ Na ostatnim folium dopisana później kolekta, sekreta i kompleta „pro antistite“.

Oprawa: deska i skóra (zniszczona), okucia, zachowana jedna kłamra.

Proweniencja: 1) „Ego Michael Spisnaw de Olesna Altarista Nissensis possessor huius libri et altaris pro capelle beussetyn olim autem hynken, Anno domini hec scripta manum propria 1438 Sabato in profesto Sancte Trinitatis. Orate deum pro eo“. (k. 145). 2) Ecclesiae Parochialis s. Jacobi Nissae.

Dawna sygnatura XXIV, 40.

Literatura: Schenk s. 122; Wojtkowski s. 9.

Nr 54n. Missale Wratislaviense.

Łac., XV w., 39,7×30 cm, k. 236, perg., ilum.

Początkowe karty kalendarza wydarte. Kalendarz rozpoczyna się dopiero od marca.

Inicjały wycięte.

Oprawa: deska i skóra, okucia zaginęły.

Proweniencja: Ecclesiae Parochialis s. Jacobi Nissae, 1696.

Dawna sygnatura XXIV, 33.

Literatura: Schenk s. 122; Wojtkowski s. 9.

Nr 55n. Psalterium et officium pro defunctis.

Łac., XV w., 37×28 cm, k. 27, perg., not.

Posiada wklejki z XVI w.; niektóre karty wydarto. Zawiera litanie do Wszystkich Świętych. Na okładce wewnątrz napisane początki psalmów (de Virgine) na nieszpory i kompletorium.

Oprawa: deska i skóra (zniszczona). Przeoprawił go w 1959 r. L. Majchrzak.

Dawna sygnatura XXII, 30.

Literatura: Schenk s. 122.

Nr 56n. Missale.

Łac., XV w., 57,5×28 cm, k. 435, perg., ilum.

Kalendarz obejmuje pięć kart. Tekst rozpoczyna się modlitwą: „Summe sacerdos et uere pontifex“; po niej mamy osiem podobnych modlitw, które

mają być „ante missam a quolibet sacerdote habenda et facienda“; dopisane jest też tutaj „Gloria in excelsis“ o Najśw. Maryi Pannie. Pierwsze karty kanonu są wycięte.

Inicjały są bez ozdób ze złota.

Oprawa: z jednej okładki jest tylko połowa. Przeoprawił go w 1958 r. L. Majchrzak.

Proweniencja: Bibliotheca Parochialis Ecclesiae s. Jacobi Nissae 1681. z. 4. Dawna sygnatura XXV, 30.

Literatura: Schenk s. 122; Wojtkowski s. 9.

Nr 57n. Breviarium.

Łac., XV w., 40,5×30,5 cm, k. 432, perg. ilum.

Kalendarz zawiera cztery folia. Tekst rozpoczyna się słowami: „Regem magnum adoremus“. Niżej jest inicjał „B“ (Beatus vir qui non abiit).

Oprawa: deska i skóra;; pierwsza deska okładki naderwana.

Proweniencja: Ecclesiae s. Jacobi Nissae.

Dawna sygnatura XXIV, 34.

Literatura: Schenk s. 122; Wojtkowski s. 9.

Nr 58n. Agenda.

Łac., pocz. XVI w., 42,5×30 cm, k. 85, perg., pap.

Kodeks kończy się słowami: „Explicit Petrus Mercedarii De Celebracione missarum expositione“.

Oprawa: deska i skóra (uszkodzona), okucia, jedna okładka w spojeniu na grzbiecie odpadła...

Proweniencja: 1) „Hic liber a Reuerendissimi in Christo Principis et Domini domini Balthasaris a Promnitz Episcopi Vratislaviensis et Liberi Baroni Plesnensis, Sorainensis et Tribeliensis Ducatus Saganensis Tenutarii atque Supremi Utriusque Silesiae Capitanei, Executoribus, in usum ecclesiae Parochialis Nissensis D. Jacobi donatus est. Utilis Sacellanis et omnibus Sacerdotibus diuinum Sacrificium Missae peragentibus et orationes ecclesiasticas ad Deum fundentibus: Si quidem omnium ceremoniarum et precum rationes complectitur. Legentes veri piam Rmi Episcopi defuncti memoriam conseruantes, suis orationibus eandem commendatam habeant, qui peracto vitae circulo XIX die mensis Ianuarii circiter horam tertiam sequentis noctis in Domino feliciter obdormiuit, in spem resurrectionis et vitae sempiternae: anno Domini MDLXII“.

2) Bibliotheca Ecclesiae Parochialis s. Jacobi Nissae 1681. z. 2.

Dawna sygnatura XXV, 24.

O biskupie Baltazarze Promnicu por.: A. Sabisch: Beiträge zur Geschichte des Breslauer Bischofs Balthasar von Promnitz (1539—1562). Breslau 1936.

Nr 59n. Missale chori Strenzensis exoratum sub renovati Carmeli huius prioribus RR. PP. Cornelio a Nativitate Christi et Bernardo a s. Ludvico.

Łac., XVIII w. 49,2×37 cm, s. 320, pap.

Oprawa: deska i skóra, okucia, tłoczenia motywów roślinnych i geometrycznych.

Nr 60n. Antiphonarium.

Łac., XVI w., 61,3×40 cm, k. 98, perg., ilum. not.

Tekst rozpoczyna się od słów: „Kyrie qui incarnatus de Marie uentre natus sub nostra specie corpus elegisti marie aleyson“.

Karty kodeksu są uszkodzone a pierwsze i ostatnie wydarte. Na k. 15 wycięty barwny inicjał.

Na wyklejce pierwszej okładki: Registrum huius libri.

Oprawa: deska i skóra; na pierwszej okładce skóra jest pęknięta.

Dawna sygnatura XXV, 26.

Nr 61n. Graduale.

Łac., XVI w., 50,5×35,5 cm, k. 211, perg., not.

Na początkowej karcie na marginesie zaznaczono: „Dominica in Passione Domini Palmarum“, po tym mamy podane nuty z tekstem „Kyrie eleyson“. Na karcie ochronnej podane: In summis festis „Kyrie fons bonitatis pater unigenite a quo bona acta procedunt“. De Beata Virgine: „Kyrie virginitatis amator inclite pater et creator marie eleyson...“ Na następnym folium mamy „Gloria in excelsis Deo“. „Kyrie eleyson in summis festiuitatibus“. „item angelicum“ oraz „Gloria in excelsis“ o Najświętszej Maryi Pannie. Z sekwencji warto podać o św. Jadwidze „Consurge iubilans vox queris hominum...“ oraz o św. Stanisławie „Jesu Christe rex superne deo patri coeterne“.

Oprawa: deska i skóra (zniszczona). W 1958 r. przeoprawił go L. Majchrzak.

Proweniencja: Bibliotheca Ecclesiae Parochialis s. Jacobi Nissae 1681.

Dawna sygnatura XXV, 27.

Nr 62n. Antiphonarium.

Łac., XVI w., 62,5×42 cm, perg. ilum., k. 256, not.

Część inicjałów jest wycięta.

Oprawa: deska i skóra; oprawa na grzbiecie nadniszczona (większość skóry zerwana). Kodeks przeoprawił w 1958 r. L. Majchrzak.

Nr 74n. Psalterium cum hymnis et officium pro defunctis.

Łac., XV w., 37,5×27,5 cm, k. 145, perg.

Na pergaminie ochronnym zapiska: „Nocte surgentes vigilemus omnes...“

Oprawa: deska i skóra.

Dawna sygnatura XV, 8.

Literatura: Schenk s. 122.

Nr 75n. Missale Wratislaviense.

Łac., XV w., 37,5×28 cm, k. 262, perg.

K. 28 czysta.

Oprawa: deska i skóra; na oprawie wyciśnięta data 1593.

Dawna sygnatura XXIV, 38.

Literatura: Schenk s. 122.

Nr 79n. Cursus de Beata Virgine Maria.

Łac., XVI w., 15,5×10,5 cm, pap.

Po tytule: „Septem psalmi poenitentiales“ podana jest data 1553; po litanii do Wszystkich Świętych i oracjach jest rubryka: „Koniecz maczie“. Na końcu dopisane później modlitwy po polsku i tłumaczenie polskie „Veni sancte spiritus“ (Prosa o s. Duchu).

- Oprawa: deska i skóra, tłoczenia figuralne, brak zapinek.
 Kodek nie paginowany.
 Proweniencja: 1) Johannes Hanke 1589. 2) Bibliotheca Parochialis eccl. s. Jacobi Nissae 1687.
 Dawna sygnatura IX, 34.
 Por. W. Urban: Nieznane polskie teksty religijne z biblioteki św. Jakuba w Nysie (z XVI w.). *Ruch Biblijny i Liturgiczny*. R. 9: 1956, nr 1/3 s. 106—124.

III. RĘKOPISY ZAGINIONE *

Nr 12. Antiphonarium.

Łac., 1646 r., *pap.*

Notatka: Sanctorale anno 1646 per „Fratrem Abrahamum Thullium Monasterii Olivensis, Professum, qui valedicturus Neocelle eidem hunc librum donavit“.

Pochodzenie: Z Oliwy dostał się do Neuzelle, a stąd poprzez Świebodzin do BKWr.

Proweniencja: Aus Schwiebus (Świebodzin).

Nr 15. Meditationes et orationes.

Łac., XV w., *perg.*

Zawartość księgi:

1. Meditationes et varie oraciones potissimum de passione.
2. De imitatione Christi libri IV. (W księdze trzeciej brakuje 50 capitula).
3. Orationes super Evangelia Dominica.
4. Horae de aeterna Sapientia.
5. Psalterium Christi in Cruce.
6. Horae de Passione D.N.J. Christi.
7. Psalterium Beatae Mariae Virginis.
8. Orationes s. Brigittae de Passione Domini.
9. L. breves clausulae de vita et passione Christi.
10. Horae rhythmicae de Passione.
11. Orationes de Christi adventu, incarnatione.
12. Horae s. Hieronymi de Passione Christi.
13. De vita Christi.
14. De passione Christi horae.
15. De nomine Jesu.
16. De vita et passione Christi.
17. De passione Christi.
18. Oratio ad Christum Dominum devota.
19. Jubilus s. Bernardi.
20. De Passione orationes.
21. Orationes de Passione Christi M. Jordani.

* W trzeciej części opracowania zestawiono rękopisy liturgiczne, które zaginęły w związku z ich ewakuacją przed frontem 1945 r. z Wrocławia do upatrzonych parafii dolnośląskich. Wiadomości o tychże rękopisach zaczerpnięto z protokółów ewakuacyjnych i inwentarza. Podaję ich zestawienie także w tym celu, aby ułatwić ich ewentualne odnalezienie.

Zapiska: „Natus Lutherus 1483. Iste liber scriptum 1484“. „Ab Anno 1484 quo scriptus est hic liber ad Annum 1648 scilicet 1647 — Dantisci constat 2 Rtr. A. V. F.“ (Abraham von Frankenberg).

Proweniencja: 1) Arbaham v. Frankenberg in Ludwigsdorff e Ducatus Olsensis Silesiae Nobilibus Exul. 2) „Ex legato“ Jana Chrystostoma Prinz Buchaw (1653), kanonika wrocławskiego i głogowskiego.

Ludwigsdorf — Bystre na Śląsku.

Nr 47. Antiphonarium.

Lac., pergam., k. 255, 60×41,5 cm. ilum.

Pochodzi z diecezji wrocławskiej.

Wiek: ok. 1410/15. (Kloss s. 182).

Nr 51. Missale Chori Strenzensis.

Lac., XVIII w., pap.

Proweniencja: Z parafii Trzcínica koło Wołowa w 1902 r. — „Aus der Pfarrei Gross Strenz“.

Nr 52. Miscelanea pro choro Mega Strenzensi.

Lac., 1755 r., pap.

Proweniencja: Z parafii Trzcínica koło Wołowa w 1902 r. — „Aus der Pfarrei Gross Strenz“.

Nr 71. Collectorium de Beata Virgine Maria secundum observantiam Mansionariorum capellae B. M. V. choro Wratislaviensi annexae.

Lac., XVI w., pap.

Nr 112. Missale Wratislaviense.

Lac., XV w., pap., 31×20 cm. k. 221, ilum.

Kanon mszalny malowany na pergaminie, inicjały. Kloss zaznacza, że jest to robota wrocławska z r. 1480 lub 1490.

Oprawa z 1549.

Proweniencja: „Hoc Missale 17 Oct. 1669 ex manibus haereticorum redemi 15 argent. J. H. ab Oberg“.

Nr 118 Orationes et Capitula Breviarii.

Lac., XV w., perg.

Na kartach ochronnych zapiski: + Carl Vi, S. Theodorus Psallatus a Bemk oraz chorus dexter et sinister circa 1600.

Nr 150 Ad consecrandum seu coronandum regem Aemaniae.

XV w.

Nr 330 Pars Breviarii.

Lac., XV w., perg.

Wiek: pochodzi z r. 1427. „Explicit hic per manum Henrici de Pfuluck anno domini 1427 in vigilia Jacobi Apostoli in Rattibor“.

Nr 341 Fragmente liturgischer Handschriften mit Noten und Hymnen.

Łac., XIII/XIV w., perg.

Nr 345. Fragmenta liturgica.

Hebr., XV w., perg.

Są to fragmenty pergaminowe z wyjętych opraw książkowych (z czasów prześladowania żydów w 1474 r.).

Nr 342 Missale antiquum.

Łac., XV w., 34×24,5 cm, perg., *illum.*

Notatka: „Regestrum huius libri anno domini 1472“.

Według Klossa (s. 184) jest to praca wrocławska ok. 1472 r.

Oprawa z roku 1592.

Katalog z 1726 r. (AAW. III c 5 s. 381) wymienia ten mszał (Missale antiquum in membrana), sygn. A. 4.

Proweniencja: 1) „Johannes Henze mgr. hospitalis sancti Mathiae Wratislaviensis 1592“. Na drugiej stronie napis: „Nobili ac magnifico viro ac domino Danieli Prinz Caesaris Magistrati a consiliis dono dedit Joh. Henze s. Mathiae Wratisl. Magister manu propria (1592)“. 2) „Nunc autem cathedralis ecclesiae s. Johannis Wratisl. ex legato Rmi Johannis Chrysostomi Printz a Buchaw amborum ecclesiarum Canonici Wratisl. 1653“.

Według protokołu (5 XI 1942) mszał ten ewakuowano wraz z archiwaliami do Sobótki.

Literatura: Nowak s. 38; Podlacha s. 241; Schulte s. 183.

S u m m a r i u m

DE CODICIBUS LITURGICIS BIBLIOTHECAE CAPITULARIS VRATISLAVIENSIS EXSTANTIBUS

Post extinctum alterum mundanum bellum, quo nonnumquam incomparabilis praestantiae acti temporis monumenta ac mentis Polonae testimonia deleta erant, non deerant, qui magna cura moti, ne periret quod ex vastatione bellica supererat, iuste ac probe vocem tollerent, ut superstites manuscripti praesertim ad s. Scripturam et liturgicam pertinentes, inventariis recenserentur. Quod quidem desiderium, cum an. 1948 Cracoviae Polonae Societatis theologorum conventus ageretur, istius postulatis appositum est.

Huius consulti ratione habita, Auctor sua in commentatione comparat codices Bibliothecae Capitularis Vratislaviae, ut, viros doctos et prima vestigia in calle scientiae ponentes, de manuscriptorum condicione doceat facilioremque porro investigandi sternat viam eis, qui non sine praetiosi temporis dispendio mentiones bibliographicas quaerant. Cum autem liturgici manuscripti plurimum valeant non modo ad ipsam rituum scientiam acquirendam, verum etiam multum conferant ad theologiae pastoralis provinciam percipiendam, haec igitur collatio huic usui esse potest

Operis compositio vere tripartita est. Pars prima eiusdem Bibliothecae Capitularis Vratislaviae codices liturgicos capit deque 73 eiusmodi libris notitiam porrigit. Pars altera de 30 codicibus de Bibliotheca Paroeciali S. Iacobi Nyssae oriundis, nunc vero in Bibliotheca Capitulari Vratislaviae asservatis, verba facit. Parte tertia 13 codices, cum anno 1945 bellum gereretur deperditi, conferuntur, ut fortasse eo modo investigentur.